دور

تنقید

لیک: ولیم هنری هډسن

ترجمه: قلندر مومند

Ketabton.com

قلندر مومند
ریسرچ سیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول حقونه دَ قلندر مومند ريسرچ سېل
په حق کښې محفوظ دي.

دَ کتاب نوم	تنقيد
ليکونکے	قلندر مومند
ځلورم ځل	2008
شمېر	1000
دَ چاپ ځائې	امن پرېس باچا خان مرکز پېښور
قيمت	-/80
دَ موندلو درک	يونيورستي بک ايجنسي خيبر بازار پېښور

Pukhto.Net پښتو

انتساب

۱. ګران دوست محمد خان کامل مومند
۲. محترم ډاکټر مظهر علي خان صاحب
۳. او دَ اولسي ادبي جرګې

پـه نــوم

چې زه ئې دَ تنقيد په نظرياتي او عملي معنو پوه کړے يم.

قلندر مومند

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنقید

تلخیص او تنقیه

قلندرمومند

قلندر مومند ریسرچ سیل پیښور

Pukhto.Net
پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

باعث تحریر آنکه

ذ بائرن ذ یو ډېر مشهور شعر ترجمه ده:
"سړے چې خپل نوم چاپ شوے ووینی نو خوشحالېږی کتاب بیا کتاب وی که هیڅ پکښې نه وی بیا هم."

ما چې دا مقاله لیکله نو خدائې ګواه دے چې ذ بائرن دا شعر مې ذهن کښې نه وه خکه چې یو خو ذ دې نه اګاهو هم زما تخلیقات چاپ شوی دی او ما خپل نوم ډېر خل چاپ شوے لیدلے دے او بله دا چې ذ دې مقالې ذ لیکلو مقصد هډو چاپ کول وو نه. دا خو هسې ښوروا کښې تیګه راغله.

ذ دې مقالې موضوع ذ تنقید مطالعه ده دا ذ ولیم هنری هډسن (متوفیٰ ۱۹۲۰ء) ذ مشهور او معروف کتاب "انټروډکشن ټو ذ سټډی اؤ لټریچر" ذ یو باب تلخیص دے. دا باب ذ پښتو ذ ایم اے په تعلیمی نصاب کښې شامل دے او ذ ایم اے شاګردان ذ دې کتاب په حقله ډېر مشکلات محسوسوی. په تېر مارچ کښې زما خنې شاګردانو زه په دې مجبور کړم چې هغوی ته دا

کتاب سبقاً سبقاً وښيم. ما د هغوی د اسانی دپاره د دې کتاب څه نوټونه واخستل او هغوی ته مې پرې لکچرونه ورکړل. د ليکچرونو په دوران کښې ما دا محسوسه کړه چې د څنو هغو ملګريو دپاره چې حالاتو ما نه لرې کړی دی دا نوټونه چاپ کړم او محض په دې غرض زه دې ته تيار شوم چې خپل نوم په چاپ کښې ووينم. دغو ملګريو کښې چې د ټولو نه اول کوم ملګرے زما ذهن ته راغلے وه هغه خوږ او ګران اجمل وه:

اے غائب از نظر که شدی هم نشين دل
مي بينمت عيان و دعا مي فرستمت

هډسن په خپله مقاله کښې د مغربی ادب څنو مشهورو ليکونکيو ليکونو او نظريو ته اشارې کړې وے. زما اراده دا وه چې دې مقالې سره يو "تعليقات نُما" غُندې شے وُليکم چې دغه مشکلات حل شی خو د وخت د کمی په وجه زه دې ته تيار نه شوم ولې د دغه مشکل د حل دپاره ما دا وکړه چې د مقالې په متن کښې چې مختصراً څومره کېدے شو ما څه لږ غُندې وضاحت وکړو او زما يقين دے چې که لُستونکی زما مجبوری د ذهن مخکښې راولی نو ما به د دې دومره کوتاهی دپاره معاف کړی. ما دا اراده بالکل پرېښې نه ده که ما ته هر کله فرصت ګُټو له راغلو نو زه به دا تعليقات خامخا ليکم او که خدائې ته منظوره وه هغه به د دې مقالې د تکملې په

حبث د دې دويم ايډيشن سره شاملوم. وَ مَا توفيقي الا بالله.

ګرانو لُستونکيو به دا محسوس کړے وی چې دا مقاله دومره زر فهم ته راتلونکې نه ده او د هډسن د پوره عبارت د تلخيص په وجه شايد چې پکښې زما د طرفه هم اشکال پيدا شوے وی خو حقيقت دا دے چې د دې نه زياته اسانی نه ما خوښوله او نه مې کولے شوه.

هډسن دا مقاله د دې صدی په سر کښې ختمه کړې وه نو څکه د تنقيد جديد ترينې نظريې چې د هغه د مقالې او د هغه د وفات نه پس ته خورې شوې دی هغه نه پاتې شوی دی مثلاً د تنقيد په حلقه مارکسی لينني نظريه Marxistleninist theory يا د ژان پال سارتر Existentialism اوسنی نظريه چې د ادب او تنقيد سره څومره تعلق لری بلکې د ټی ايس ايليټ د روايت په نظريه هم پکښې څه نه دی وئيلی شوی. دغسې به بناغليو لُستونکيو ته دا هم محسوسېږی چې دې مقاله کښې د تنقيد د ابتداء نه تر ۱۹۱۰ء پورې د تنقيد د مختلفو نظريو بحث هم نه دے شوے. د دې وجه دا ده چې د بناغلی هډسن مقصد دا نه وه چې د تنقيد تاريخ بيان کړی هغه صرف د مبتديانو (بناغليو لُستونکيو ته به احساس وی چې هډسن د مبتدی نه څومره لويه مطالبه کړې ده) د فائدې دپاره د تنقيد د مطالعې اُصول بيان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي دي او بس.

نو ځکه ما هم نه دغه بحثونه چېړلي دي او نه مې ورته اشاره کړې ده او که چا مشکل پسند لُستونکي ته پکښې په دې وجه څه کمے ښکاري نو زه دَ اول نه دَ دغه کمي اعتراف کوم.

دَ دې مقالې دَ لُستو نه مخکښې اَو پس چې زه دَ چا دَ تبحر علمي نه متاثره شوے يم او په دې سلسله کښې چې دَ کومو کومو استاذانو دَ علم نه ما فائده اخستې ده زه دَ هغو مننه کوم. دې استاذانو کښې ښاغلے دوست محمد خان کامل مومند، ډاکټر مظهر علي خان، پېغله مارګرېټ ايس هاربوټل، پروفېسر راول شکوه ملک او پروفېسر عزيز الصمد شامل دي.

قلندر مومند
۹ اپريل ۱۹۶۳ء

بسم الله الرحمٰن الرحيم

نحمده و نصلي علي رسوله الکريم و علیٰ اتباعهٖ و اهل بيتهٖ اجمعين.

تنقيد څه ته وائي:

Pukhto.Net پښتو

تنقيد محاکمې ته وائي. او په عامو خبرو اترو او ادبي اصطلاح کښې ادبي نقاد هغه چاته وائي چې هغه دَ يو مخصوص خصوصيت او مشق له وجې ادبي تخليقات څېړوي. دَ دغو تخليقاتو دَ حُسن او قبح اندازه لګوي او بيا پرې يوه فېصله کوي. خو تنقيدي ادب کښې هغه ادب هم شامل دے چې پکښې څه "فېصله" نه وي او په دې طريقه دَ تنقيدي ادب لاندې هغه ټول ادب راځي چې دَ ادب متعلق ليکلے شوے وي. که دَ دغه ليک مقصد تجزيه وي که محاکمه يا شرح او که دغه ټول څيزونه پکښې مشترک وي.

شاعري، ډرامه، ناول او دَ ادب نور اصناف براه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راست ژوند سره تعلق لري. دَ تنقيد تعلق دغه شاعرۍ، ډرامې، ناول او پخپله تنقيد سره وي. که مونږ دَ تخليقي ادب دا تعريف وکړو چې دا ادب دَ ادب دَ مختلفو اصنافو په ذريعه دَ ژوند ترجماني او شرح کوي نو تنقيدي ادب دَ دغه تخليقي ادب او دَ دې دَ اصنافو ترجمان او شارح دے.

په تنقيد اعتراض:

مګر په تنقيد باندې کېدونکيو اعتراضونو کښې دَ ټولو نه لوئے اعتراض دا دے چې که زمونږ ادبي مطالعه کښې زمونږ دَ ټولو نه لوئے فرض دا وي چې مونږ دې دَ يو مصنف په مافي الضمير خان پوه کړو نو بيا په کښې دَ نقاد دَ واسطې څه ضرورت دے؟ مونږ که دَ شيکسپئير يا دانتے په حقله خان پوهول غواړو نو په خانې دَ دې چې دَ دې ليکونکيو تخليقات پخپله ولولو مونږ ولې دَ نورو لُستونکيو په معلوماتو تکيه وکړو او دَ کتاب لُستلو په خانې دَ کتابونو متعلق کتابونه BOOK ABOUT BOOK ولې ولُولو. زمونږ ژوند ډېر لنډ تنګ دے او مونږ دَ وخت دومره فضول خرچي نه شُو کولے. بيا په نننى زمانه کښې دَ حاشيو شرحو او نوټونو صنعت دومره ترقي کړې ده چې زمونږ لائبرېرۍ دَ دغه صنعت دَ لاسه په اصلي کتابونو تنګې شوے دي او بيا دَ دغه کتابونو په حقله کتابونه او بيا دَ هغو په حقله کتابونه ليکلي کېږي چې اصلي ادب

کم او تشريحي ادب زيات شوے دے. نه يواخې دا بلکې اوس علم مونږ ته دَ اصلي ذرائعو نه نه حاصلېږي، بلکې دغه علم مونږ په سيکنډ هېنډ يا تهرډ هېنډ حېثيت حاصلوؤ. يو نقاد په ملټن تنقيد وکړي په دغه تنقيد يو بل نقاد خامه فرسائي وکړي او مونږ دَ ملټن په شاعرۍ او پېغام دَ خان پوهولو دپاره خامخا دا تنقيدونه لُولُو. دَ ملټن په حقله دغه نظريه دَ يو شيرر يا دَ يو ميتهيو آرنلډ کېدے شي. دې کښې اوس خطره دا ده چې مونږ به دَ شيرر او آرنلډ په مطالعه کښې دومره بوخت شُو چې رانه به ملټن پاتې شي. او دا خو ظاهره خبره ده چې په يو کتاب باندې دَ ليکلي شوي تنقيد مطالعه دَ دغه کتاب دَ مطالعې نه زياته سودمنده کېدے نه شي. او دې کښې غټ نقصان دا وي، چې مونږ به دَ ادب او ادبي شخصيتونو په حقله خپله رائې نه بلکې دَ يو نقاد او يا دَ بل نقاد رائې لرو او دا به ډېره سطحي وي.

د تنقيد ضرورت:

په موجوده وخت کښې دا اعتراض وزني خو دے. خو دَ دې دا مطلب نه دے چې مونږ دې دَ تنقيد دَ فائدو نه منکر شُو.

وړومبے خو دا خبره ياد ساتل پکار دي چې تخليقي ادب او تنقيدي ادب کښې دَ يو مطالعه کونکي دَ نقطه نظر نه څه دومره لوئے فرق نشته مونږ دَ ادب دا تعريف

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوؤ چې ادب د هغو شیزونو بیان وی چې ژوند کښې پکښې مونږ ډېره دلچسپی اخلو. اوس په ژوند کښې له ټولو نه زیات دلچسپ شیز انفرادی شخصیت دے. او نقاد چې په یو ادبی تخلیق تنقید کوی نو ادیب د هغه شخصیت مطالعه او تجزیه هم کوی چې ده ئې په خپل تخلیق کښې اظهار کړے وی. نو په دې دلیل تنقید هم دَ ژوند سره هغه علاقه لری کومه چې شاعری او دَ ادب نور اصناف لری او داسې تنقیدی ادب هم دَ تخلیقی ادب یو قسم وګرځی.

په دې حال کښې دا مسئله اوس صرف دَ تنقید دَ صحیح او غلط استعمال مسئله پاتې شی. او دا مسئله څه دومره ګرانه مسئله نه ده. مونږ دَ خپلې تجربې نه هم دا مسئله زده کولے شو چې تنقیدی مطالعه کوم وخت سودمنده او کوم وخت مُضره ده؟

تنقیدی مطالعه هغه وخت ضرر رسانه شی چې مونږه دَ یو لوئی لیکونکی پحقله دَ یو بل لُستونکی رائې باندې تکیه وکړو او کتاب ته دَ براه راست رسایی په ځائې دَ دغه نقاد رائې خپله کړو. دا زمانه دَ خُلاصو زمانه ده او دَ علم دَ نورو څانګو غُندې اوس دا مصیبت ادب ته هم راغلے دے او دَ سړی زړه کله کله دا غواړی چې دَ ځنو هغو لیکونکیو په حقله چې نه خو ئې مونږ سره دَ لُستلو دپاره وخت شته او نه همت، دَ دغو خُلاصو په رائې

اعتبار وکړو او دَ نورو خلقو په شان مونږ هم خلق په دې مرعوب کړو چې ګنې مونږ دغه لیکونکی لُستلی دی. دَ دغه غرض دپاره مونږ دَ هومر دَ اوډیسی په ځائې دَ دې کتابونو خُلاصه لُستل غوره ګڼو. اوس دا هم نه ده پکار چې سړے دې دَ دې مخالفت وکړی چې دا خُلاصه لُستل نه دی پکار. ځکه چې دا ناممکنه ده چې سړے دې دَ ټولې دنیا دَ لُستلو قابل کتابونه پخپله لُولی. که خبره دې ته راشی چې آیا که اوډیسی مونږ پخپله نه شو لُستلے نو دَ هغې خُلاصه دې هم نه لُولُو. نو زه دَ دې په حق کښې نه یم ځکه چې زما په خیال دَ دې شهکار متعلق لږ علم دَ دې نظم نه دَ مطلق ناواقفیت په مقابله کښې غوره دے ژوند ډېر مختصر دے او مونږ په ډېر محنت هم دَ دنیا ټول ادب نه شو لُستلے. نو ځکه چې څومره لُستلے شو دومره غنیمت دے. او که دا لُستل دَ بل چا په واسطه وی نو مونږ دې ترې مخ صرف په دې وجه نه اړوؤ چې دا دَ بل رائې ده. او دا کېدے شی چې دا مطالعه مونږ دې ته ولمسوی چې دَ دغه لیکونکی پخپله هم مطالعه وکړو. او یا دَ دې مطالعې نه په راتلونکی وخت کښې څه ادبی فائده واخلو. په دې سلسله کښې دَ والتیر مثال زمونږه ښه رهنمائی کولے شی. والتیر دَ اتلسمې صدی دَ عظیم ترینو لیکونکیو نه یو وه او ځکه دې ذاتی طور سره هم او دَ ادب تاریخ کښې دَ ده مقام په وجه هم ډېر اهمیت لری. دَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې لیکونکی په حقله به ځني سوالونه یو ځل خامخا زمونږ ذهن کښې پیدا کیږی. د هغه مقصد څه وه؟ د هغه طریق کار او کارنامې څه وے؟ د هغه څومره لیکونه تاریخی اعتبار سره او څومره ادبی اعتبار سره اهمیت لری؟ د داسې سوالونو که یو عام خواب مونږ بیاموموم نو دا هم غنیمت دے. ځکه چې د والتیر د تصانیفو شمار د ۶۲۰ نه زیاتیږی او دا دیارلس شلې کتابونه هیڅوک هم نه شی لوستلے نو اوس که لارډ مورلے راپاسی او مونږ ته د څلورو سوؤ مخونو په کتاب کښې د والتیر په حقله د هغه ټول معلومات راکړی نو مونږ له پکار دی چې په شکریه ئې قبول کړو. د دې نه علاوه هره زمانه کښې ځنې واړه لیکونکی هم وی چې ښه لیکونه ئې کړی وی. اوس که څوک نقاد د دغو وړو لیکونکیو ښه لیکونه راټول کړی نو مونږ له پکار دی چې ترې فائده واخلو ځکه چې د دغه لیکونکیو ټول لیکونه لوستل نه خو مفید دی او نه ممکن.

مونږ له که یو طرفته د مصنفینو په حقله راتې ته مبالغه آمېز اهمیت نه دی ورکول پکار نو بل طرف ته د دې اُصولو نه هم انکار نه دی کول پکار چې زمونږ اصلی غرض د ادب مطالعه ده نه چې د دغه ادب شرح یا په دغه ادب د تنقید او تبصرې مطالعه. د ادبی مطالعې بنیادی غرض دا وی چې د مطالعه کونکی او د مصنف یا ادیب تر مینځه ذاتی باهمی تعلق قائم شی نو ځکه د دې

غرض دپاره د نقاد د واسطې او وسیلې څه خاص ضرورت نه پېښیږی. مونږ د یو لوئی کتاب پوره خوبی او حیات آموز محرکات هله محسوسولے شو چې دغه کتاب سره براه راست رابطه پیدا کړو. مفسر او مشرح دا خوبی او محرکات په ډیره وړه پیمانه مونږ ته رسولے شی. زما یو امریکنی دوست چې د ادب ډېر نامتو اُستاذ دے، ما ته یو ځل د خپل یو شاګرد قصه کوله. هغه ما ته ونیل چې زما شاګرد د شیکسپیئر په ډرامه "ټمن او ایتهنز" باندې د تحقیق کولو په غرض ما نه پُښتنه وکړه چې دې سلسله کښې زه کوم کتاب ولُولم. او زما ځواب ورته دا وه چې په "ټمن او ایتهنز" باندې د ځان پوهولو دپاره د "ټمن او ایتهنز" نه غوره کتاب نشته. زه دا حقیقت یو ځل بیا سر دوباره کوم چې د یو کتاب د شرح یا د تبصرې مطالعه د هغه کتاب د مطالعې نعم البدل هیچرې نه شی کېدے. د دغه کتاب په مطالعه کښې چې مونږ کوم زیار او مېنود کوؤ هغه د ادبی کلچر د ذریعې په حېثیت د دغه کتاب په حقله د بل چا نه د حاصل کړی علم په نسبت په څو چنده زیات قدر او قیمت لری.

په تنقیدی ادب لُستلو کښې د یو بل نقصان هم ډېر لوئے احتمال شته. که مونږ ځان شرحو او تبصرو لُستلو ته وقف کړو نو مونږ ځان انفعالی طور سره د یو بل سړی رائې قبلولو او د هغه د فېصلو منلو ته وسپاړوو، دا ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویه خطره ده او چې څومره یو نقاد لوړ وي دومره دا خطره هم لویه وي. لوړ نقاد هغه ته وائي چې امتیازي علم پوهه او زورور شخصیت لري او داسې نقاد نه مونږ ډېر زر متاثره کېږو. د ده شعور فهم او ادراک، ته مونږ خپل شعور فهم او ادراک ډېر زر ایل کړو. نتیجه ئې دا شي چې مونږ د کتاب مطالعه د ده په سترګو شروع کړو. مونږ په کتاب کښې هم هغه څه وینو کوم چې دے ویني. چې چرته دے غلطي کوي. هلته مونږ هم ورسره خان رضاکارانه طور باندې غلطوو. چې کوم څیز د ده د نظر نه پاتې شي هغه څیز مونږ هم نه وینو او زمونږ مطالعه او ذهن د ده د مطالعې او ذهن غلامي قبوله کړي. په دې طریقه دې د کتاب او زمونږ ترمېنځه د ترجمان حېثیت نه بلکه د دېوال حېثیت اختیار کړي. د رهنمایي په ځائې دے زمونږ لار ونیسي او زمونږ ذهن په خپله کار کول پرېږدي.

لکه څنګه چې مخکښې ووئیلے شُو د تنقید د غلط استعمال نه د ډېرو سنګینو نتیجو راپېدا کېدو احتمال شته. خو د دې دا مطلب نه دے چې ادبي مطالعه کښې دې مونږ د تنقید د اهمیت نه سترګې پټې کړو. د دې مطلب خو به یا دا وي چې مونږ د خپل خان نه زیات هوښیار خلق نه تسلیموو او یا دا چې د نورو کسانو ژوره تجربه او برتر علمي قابلیت او هوښیارتیا هډو زمونږ

پکارېدې نه شي.

د تنقید لوړ فرض دا وي چې زمونږ ذهن روښانه کړي زمونږ علم زیات کړي او مونږ کښې د علم حاصلولو تلوسه پیدا کړي. که چرې مونږ دا منو چې یو لوړ شاعر مونږ ته د خپلو تخلیقاتو په ذریعه د ژوند مقصد ښیي او مونږ خان سره په دغه معنیٰ کښې شریکوي. نو مونږ له دا هم منل پکار دي چې یو لوړ نقاد هم مونږ د ادب په معنیٰ پوهوي او خان سره مو په دغه معنیٰ کښې یو کوي. ربښتینے نقاد هغه علم لري چې د هغه د کار دپاره ضروري دے او د نقاد دغه علم زمونږ د علم نه زیات ژور، زیات پوخ او څکه زیات د قدر قابل دے. د دې نه علاوه هغه د بصیرت پوهې او شعور خاصه ملکه لري. نو دا به یقیناً ډېره لویه خورده ګیری وي که مونږ دا ووایُو چې داسې سړے به یوه ادبي فنپاره کښې زمونږ نه زیات څه نه ویني او دا به ډېر لوړ حماقت وي چې مونږ دا فرض کړو چې د ده په مدد به مونږ په دغه فنپاره کښې زیاته ښکلا، اهمیت او معنیٰ نه مومو. نقاد مونږ ته همېشه د نظر یوه نوې زاویه ښیي او زمونږ هغه تاثرات چې مونږ محسوس کړي خو وي خو ظاهرولے ئې نه شُو، څرګندوي. هغه کله زمونږ رهنما وي راته لار ښیي او کله زمونږ د لارې ملګرے وي او راته په لاره هغه څیزونه ښیي چې زمونږ نظر پرې ښوئیدلے وي. په دې طریقه هغه مونږ ته دا رازده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی چې مونږ دې په زیات ژور نظر او فکر او بهتر قوت تنقید دَ کتاب مطالعه وکړو. نقاد هغه وخت زمونږ نور هم زیات پکاربږی چې دے زمونږ فکر او نظریو سره اختلاف کوی او هغه دَ ایمرسن خبره چې مونږ ته محض "هدایات" نه بلکې "اشتعال" هم راکوی. که مونږ دَ هغه مطالعه په هغه نظر کوؤ په کوم چې پکار ده، او زمونږ ذهن حاضر او بېدار وی نو هغه سره اختلاف یا اتفاق دومره لوئے فرق نه پېدا کوی که مونږ هغه سره متفق یُو او که ورسره اختلاف کوؤ، په هر صورت به مونږ دَ هغه دَ بصیرت او قوت نه فائده اخلو.

نُکتې

ا. تنقید څه ته وائی. دَ تنقید عام تعریف.

ب. په تنقید عام اعتراضونه. دَ نقاد دَ واسطې عدم ضرورت. والټیر او مورلے.

ج. تنقید هم یو تخلیقی عمل دے او دَ تخلیقی ادب سره مساوی حېثیت لری.

د. دَ تنقید غلط استعمال. په پټو سترګو دَ نقاد هره خبره منل.

ه. دَ تنقید صحیح استعمال. تنقید زمونږ رهنمائی کوی.

۲

دَ پورتنی بحث نه باید چې ښکاره وی چې دَ تنقید دوه مقصدونه، تشریح او محاکمه وی. تر اوسه پورې دا دواړه مقصدونه نقادانو غبرګ او په یو ځائې استعمال کړی دی. دَ نقادانو اکثریت دا منی چې دَ تنقید اصلی غرض دَ یوې ادبی فن پارې متعلق فېصله کول دی. خو دغه نقادانو دَ دغه غرض دپاره تشریح نه تل تر تله دَ یوې ذریعې کار اخستے دے. ولې دَ څه مودې راسې دَ نقادانو یوې ډلې دا نظریه شروع کړې ده چې دَ تنقید صرف یو مقصد دے او هغه تشریح دے. دا ډله تشریح او محاکمه نه صرف بیل بیل بلکه متضاد ځیزونه ګڼی. دَ دوئ دَ خیال مطابق دَ نقاد کار محض او محض دا دے چې دَ یوې ادبی فن پارې تشریح او وضاحت وکړی او بس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کہ چرې مونږ د یو ساعت دپاره د تنقید دا تعریف ومنو نو سوال راپیدا کېږی چې د یو مشرح په حېثیت د نقاد فرائض څه وی. او کہ مونږ په دې لږ غور وکړو نو راته به ثابته شی چې په دې حېثیت کښې هم د نقاد کار لوئے او ګران دے. هغه به ځان د هغه کتاب په مغز پوهوی، چې دې پرې تنقید کوی. هغه به د دې کتاب د ښکلا تجزیه کوی د کتاب د عارضی او دائمی اهمیت تعین به کوی د هغې د معنٰی تجزیه او ترتیب به کوی. د هغو فنی اخلاقی اُصولو وضاحت به کوی، چې د کتاب لیکلو په وخت کښې ئې مصنف شعوری یا غېر شعوری طور سره خیال ساتلے دے. دے به د کتاب د اشارو وضاحت کوی او هغه څه به څرګندوی چې مصنف ئې په کنایه کښې بیان کړے وی. هغه به د کتاب د مختلفو حصو باهمی تعلق او بیا د دې حصو ټول کتاب سره تعلق بیانوی. هغه به د کتاب خوارہ وارہ عناصر راغُنډوی او خُلاصه به ئې وباسی او بیا به د کتاب په خصوصیاتو بحث کوی. په دې طریقه به هغه د کتاب تشریح او وضاحت کوی. او مونږ به د کتاب په ماهیت مافیت روح او فن پوهوی او چې دا وکړی نو کتاب به د خپلې درجې ثابتولو دپاره ازاد پرېږدی. د والټر پیټر د وېنا مطابق د نقاد دغه درې فرائض دی چې د شاعر یا مصور خوبی محسوس کړی. د دې خوبیو تجزیه وکړی او بیا ئې

وضاحت وکړی.

د دې غرض دپاره به د هر یو نقاد خپل مخصوص طریق کار وی. هغه به یا خو خپله ټوله توجه په دغه کتاب مرکوزوی او یا به د دغه مصنف د نورو کتابونو په رڼا کښې د دغه کتاب وضاحت کوی او یا به د تقابلی مطالعې په رڼا کښې د کتاب تشریح کوی. هغه دا هم کولے شی چې یو قدم وړاندې لاړ شی او د کتاب تاریخی تشریح شروع کړی، خو کہ د هغه طریق کار هر څه وی د هغه مقصد به تل دا وی چې هغه ځان هم په کتاب پوه کړی او مونږ هم. هغه به هیچرې هم د خپل ذاتی ذوق یا د نورو نقادانو د رائې په رڼا کښې په دغه کتاب څه حکم نه لګوی.

د مشرح په حېثیت د نقاد د مقصدونو او طریقو مفصل بیان ښاغلی پروفیسر مولټن په خپله یوه مقاله کښې کړے دے دوئ وائی چې نن سبا د تنقید مقصد دا ګڼلے شوے دے چې نقادان دې د ادبی تخلیقاتو معقولیت تلی او د دغې تخلیقاتو د تقابلی اهمیت اندازه دې لګوی. لارډ میکالے چې د هغه نه زیات په دې مسئله هیڅوک هم د وئیلو حق نه لری (دا زما په خیال کښې د لارډ میکالے د تنقیدی صلاحیتونو پحقله ډېره لویه مبالغه ده) خو نقاد یو باچا ګڼی، چې لیکونکیو لره په خپل دربار کښې د درجو مطابق د ناستې ځایونه ورکوی او حقیقت دا

Pukhto.Net پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے چې نن سبا عام خیال هم دا دے چې د تنقید محض هم دا کار دے چې د ذوق د اُصولو مطابق د لیکونکیو او لیکونو حُسن و قبح ښکاره کړي. او د ذوق د دې اُصولو په حقله دا خبره منلے شي چې ګني دا اُصول یا خو هر چا قبول کړي دي او یا د ادبي ښکلا په بنیادي تصوراتو د غور و فکر په نتیجه کښې پیدا شوي دي. د دې په مقابله کښې ښاغلي پروفیسر مولټن د تنقید ځنې نوي اُصول جوړ کړي دي چې دې ورته "استقرائي تنقید" وائي. د مولټن د نظریې نوم هم دا ظاهروي چې د دوئ په دې نوې نظریه د جدید سائنس څومره ژور اثر دے د دوئ د خپلې وینا مطابق د دې نوې نظریې مقصد دا دے چې "ادبي بحث د استقرائي علمونو دائرې ته راشي" داسې تنقید ته د ادب یو قسم نه بلکې د سائنس یو قسم وئیل پکار دي. نو ځکه هغوی د نقاد نه دا مطالبه کوي چې هغه دې د سائنسدان غُندې صحیح او غیر جانبدار وي. استقرائي نقاد به لکه د نورو سائنسي محققانو غُندې د "ادبي شهود LITRARY PHENOMENA لکه څنګه چې هغوی ته ښکاره مشاهده کوي او هغه قوانین او اُصول به راجمع کوي او ترتیب به ورکوي د کومو په وجه چې دغه ادبي شهود رنګ او شکل بدلوي او تاثر پیدا کوي. داسې ادبي نقاد د ادبي تخلیقاتو نه بغیر د بل چا فیصله یا قانون نه مني".

د مولټن د دې نظریې مطابق دا نوے استقرائي

سکول د زور حکمي سکول نه په دریو خبرو کښې مختلف دے. وړومبے خو دا چې حکمي تنقید په ادبي تخلیقاتو کښې د درجه بندۍ قائل دے او درجه بندي د سائنس برخلاف ده. د سائنسدان په حېثیت د استقرائي نقاد کار په درجو کښې د فرق متعلق نه دے هغه صرف په اقسامو کښې فرق تسلیموي. هغه ته ادبي طریقې ښې بدې نه ښکاري. مثلاً هغه به د شیکسپئیر او بن جانسن مقابله نه کوي. بلکه دے به په دغو دواړو لیکونکیو کښې صرف هغه فرق ګڼي کوم چې په ګُل او د مرچو ونه کښې وي. دا فرق د درجې نه بلکې د قسم دے. د ګُل بوټے خان ته خپل خصوصیات لري او د مرچو بوټے خپل خواص. دا فرق ترجیح نه پیدا کوي ځکه چې دواړو کښې د مقابلې دپاره څه مشترک شے نشته. دغه شان یو لیکونکے د بل لیکونکي نه جدا وي او دا فرقونه کتل او راغُنډول پکار دي. خو د دوئ په بنیاد د لیکونکیو درجې جوړول او یو په بل حکم کول نه دي پکار.

په حکمي تنقید او استقرائي تنقید کښې بل فرق دا دے چې د حکمي تنقید بنیاد په دې مفروضه دے چې دا نام نهاد ادبي قوانین د اخلاقو یا د ریاستي قوانینو په شان د بره نه نافذ کېږي. او فنکار د دیو په منلو داسې پابند دے لکه چې یو انسان د اخلاقو یا ریاستي قوانینو په منلو پابند وي. استقرائي نقاد د داسې قوانینو د وجود نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

منکر دے. د هغهٔ په خیال د ادب قوانین هم داسې دي لکه چې د سائنسدان دپاره دَ فطرت قوانین. چې دَ بهر نه نهٔ وي نافذ شوي بلکې حقیقت دَ قوانینو شکل اختیار کړے وي. دَ فطرت قوانین څهٔ وي خو دَ هغه نظام یو تعمیمي بیان دے چې انساني نظر او فکر ئې مشاهده کوي. هم دغسې ادبي قوانین هم ګنهل پکار دي. دا ادبي قوانین هم دَ هغه شهود اظهار کوي کوم چې دے نه هغه کوم چې پکار دے. په دې شان دَ شیکسپئیر دَ ډرامې قوانین په شیکسپئیر دَ بهر نه منلي شوي قانونونه نهٔ وو چې دَ هغو په منلو دې شیکسپئیر مجبور کړے شي. بلکې دا هغه قانونونه وو چې دَ شیکسپئیر دَ ډرامائي تخلیقاتو دَ تجزیې نه راوکښلي شوي وو. او مونږ چې دا وائو چې شیکسپئیر دَ دې قانون یا دَ هغه قانون اطاعت کوي نو مونږ اطاعت دَ استعارې په معنو کښې داسې استعمالوؤ لکه چې مونږ وائو چې ستوري دَ کشش دَ قانون اطاعت کوي. نو ځکه دَ نقاد کار دا نهٔ دے چې ووائي چې شیکسپئیر دَ فلاني مجرد قانون اطاعت کوي یا داسې قواعدو لاندې خان ګڼي چې هغه بالکل ازادانه طور باندې وضع شوي دي بلکې دَ نقاد کار محض دا دے چې هغه دَ شیکسپئیر دَ تخلیقاتو براه راست تجزیه وکړي او هغه اُصول ترې راوباسي (او بیا دوئ لره یو عام شکل ورکړي) دَ کومو لاندې چې دغه تخلیقات شوي دي.

دا څیز دَ استقرائي او حکمي تنقید تر مینځه یو بل فرق پیدا کړي. د حکمي تنقید بنیاد په دې مفروضه دے چې د ادبي تنقید ځنې "مقرر معیارونه" دي چې ادب پرې خیرلے شي. مختلفو وختونو کښې مختلفو نقادانو دې معیارونو کښې ډېر ترمیمونه کړي دي ولې بیا هم دَ معیارونو دَ موجودګۍ نه انکار نهٔ شي کېدے خو استقرائي تنقید دَ مقررو معیارونو وجود نهٔ تسلیموي. نهٔ صرف دا بلکې دَ استقرائي نقادانو خیال دے چې دَ داسې معیارونو وجود محال دے. ټول شهود دَ یو ارتقاء نه تېرېږي او دغسې ادب هم دَ ارتقاء نتیجه ده. دَ ادب تاریخ دَ تبدیلیو او ترمیمونو یوه نهٔ ختمېدونکې سلسله ده او ځکه کهٔ څوک دَ دائمي اُصولو تلاش کوي نو دا تلاش به ئې خامخا ناکام وي ځکه چې د دې مطلب دا دے چې ګڼي مونږ "تکمیل" منو. او حقیقت دا دے چې یو څیز کښې هم تکمیل موندل ناممکن دي.

د دې بحث نتیجه دا شوه چې استقرائي تنقید به ادب په تحقیقي انداز کښې خیري. او دَ فن اُصول او قواعد به دَ فنکارانو دَ عمل نه راوباسي. او ادب به دَ فطرت دَ نورو څیزونو ګُندې دَ مسلسلې ارتقاء لاندې ګڼي چې دَ سکول او دَ مصنف په بدلېدو به بدلېږي خو دا فرق به صرف دَ قسم فرق وي او په هر یو به دَ پوهېدو دپاره دا ضروري وي چې په هغه نظر دې وخیرلے شي چې دَ دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قسم دپاره پکار دے او د بهر نه پکښې څه مداخلت ونه کړے شي.

که مونږ د تنقید دا فرائض ومنو نو د دې مطلب دا شو چې د تنقید نه خو د یو ادب پارې د خوبۍ سره څه کار شته او نه هغه ذاتي احساس سره چې مونږ ئې د دغه ادب پارې متعلق لرو. نقاد به لکه د سائنسدان محض او محض تحقیق کوي او د انفرادي ذوق، د مطلق او تقابلي ښائست او خوبیو به هډو پروا نه لري. هغه د ټیسن په الفاظو کښې "یو داسې عالم نباتات دے چې د هغه موضوع د نباتاتي ژوند شهود نه بلکې ادبي شهود دے".

استقرائي تنقید لکه چې تر اوسه پرې بحث وشو مونږ صرف دې نتیجې ته راولي چې د هر مصنف د تخلیق قانون هم دغه تخلیق کښې کتل پکار دي. او د دې کُلیې نه دا مزید نتیجه راپیدا شي چې د داسې قانون نفاذ د بل مصنف په تصنیف کول ناممکن وي. او خکه دا قانون خو نه د فیصلې دپاره معیار ګرځېدلے شي او نه زمونږ رهنمائي کولے شي. دا نتیجه یوه مسئله پیدا کوي چې مونږ به ئې جائزه واخلو. خو فی الحال مونږ د تنقید د یوې داسې نظرېې تصور هم کولے شو چې هغه خو نه د حکمي تنقید حمایت مني او نه د استقرائي سکول غُندې د نقاد نه د اندازې لګولو او فیصلې کولو حق اخلي. د تنقید د دې طریقې بنیاد د ادب په اضافي اُصولو او تاریخي

تشریح باندې اېښودے شوے دے. او د تفصیل دپاره به ئې مونږ بناغلي ایډمنډ شیرر ته رجوع کوؤ. شیرر ته لکه چې ئې مخکښې نوم اخستے شوے دے. د ملټن د مطالعې په دوران کښې یو ډېر مشکل پېښ شو. هغه د ملټن په حقله د والټیر او د لارډ میکالے متضادو رایو کښې راګېر شو. والټیر د ملټن سخته غندنه او میکالے ئې زبردسته ستائنه کړې ده. هغه د چا خبره منلے وه؟ د اتلسمې صدۍ د مشهور فرانسیسي مفکر او که د نولسمې صدۍ د لوئې هوښیار انګریز لیکونکي. شیرر په دې حېران وه چې دوئ دواړو لیکونکیو کښې د کوم یو رائې صحیح ده. او هغه په دې پوه شو چې دا دواړه غلط دي. دوئ یو هم د ملټن د مطالعې په سلسله کښې د لُستونکي مدد نه شي کولے خکه چې دوئ دواړو کښې اعتدال او غېر جانبداري چې د هر چا نه زیاته د نقاد دپاره ضروري وي، نشته. دوئ دواړه د یو بل تردید کوي او زمونږ هیڅ رهنمائي نشي کولے مونږ به یا د یو خبره منو او د ملټن "پیراډائز لاسټ" به غندو او یا به د بل خبره منو او د دې نظم ستائنه به کوؤ او داسې به پخپله هیڅ نتیجې ته نه شو رسېدې. نو بیا د دې نظم په حقله ذاتي نتیجې ته رسېدو دپاره مونږ له کومه طریقه اختیارول پکار دي؟

شیرر وائي چې مونږ له د دې غرض دپاره "نوې تاریخي طریقه" استعمالول پکار دي. دا طریقه د هغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وېنا مطابق "زياته نتيجه خېزه او زياته منصفانه" ده خکه چې د دې غرض درجه بندي نه بلکې پوهه او فېصله ورکول نه بلکې وضاحت کول دي. د دې طريقې مقصد دا دے چې د تصنيف قدروقيمت دې د مصنف د مزاج نه او د هغه تبديلۍ نه چې دې مزاج کښې حالاتو پېدا کړې وه، ولګولے شي نو د ملټن د "پيراډائز لاسټ" د مطالعه په وخت کښې زمونږ فرض دا پکار دی چې تر څو کېدے شي د خپل طبيعت د کمزورۍ، يا د خپل وخت د ادبي ذوق نه پېدا شوي ټول رجحانات او جانبداري د ذهن نه لرې کړو او د دې نظم د موضوع او ليک شان STYLE د صحيح قيمت لګولو دپاره د ملټن د مزاج او د هغه د ماحول مفصله تجزيه وکړو او دا وګورو چې په ملټن باندې کوم کوم ذهني فني او سياسي اسبابو خپل اثرات پېدا کړي وو. دغه اثرات به وو که بد، دې سره زمونږ هيڅ تعلق نشته اګر چې خنې خبرې پکښې مختلفې دي خو بيا هم تر دې حده د استقرائي نقاد په شان دا نقاد هم لا د محقق فرض ادا کوي. ولې له دې خايه شيرر د مولټن او د هغه د ملګريو ملګرتيا پرېږدي او د تشريح نه د محاکمې په طرف روان شي. دے وائي چې "د مصنف د مزاج او د هغه د عهد د تجزيې او مطالعې نه پخپله د تصنيف رښتينے او صحيح فهم پېدا شي". او دا رښتينے فهم يو داسې معيار پېدا کړي چې مونږ پرې د دغه تصنيف د مقام او قيمت اندازه لګولے

شو. د يو خارجي تنقيد په خانې اوس تصنيف پخپل خان پخپله محاکمه کوي. او د انساني ذهن د تخليقاتو په صف کښې د خپل مقام پخپله تعين کوي.

دلته د تنقيد د طريقو او فرائضو پحقله د نورو طريقو د تشريح موقعه نه ده، نو خکه د تنقيد په ضمن کښې د دې ښکاره رجحان په حقله چې د تنقيد اکي يو مقصد که نه وي نو لوئے مقصد خو ئې تشريح خامخا دے. د دوئ دواړو ليکونکيو د نظريو بيان کافي دے. مولټن که يو خوا د حکمي تنقيد حتمي مخالفت کوي نو بل خوا پروفېسر شيرر د حکمي تنقيد دپاره د انفرادي ذوق او ټرلو فارمولو په خانې پاخه او ژور بنيادونه لټوي. ولې دواړه نقادان د زړو نظريو تنګ تُرش سخت او ګړوړ معيارونه غندي او په دې خواهش کښې شريک دي چې ادبي مطالعه کښې دې د سائنس وسعت غوبجه توب او نظم داخل کړې شي.

په تنقيد کښې دا نوي رجحانات ډېر لوئے اهميت لري. د دې رجحاناتو په پيروي مونږ د ادب او اديب پحقله رښتينے علم موندے شو. لارډ مورلے يو خانې کښې په دې خبره ډېر خفګان ښکاره کړے دے چې انساني ذهن د زرګونو کالو راسې د ارسطو د الميې په تعريف بحثونو کښې بوخت پاتې شوے دے او دا ئې نه دي کړي چې د ارسطو د تعريف په خانې براه راست د الميې تجزيه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالعه وکړی. لارډ مورلے وائی چې دا د انسانی دانشمندی توهین وه. ادبی تنقید په دې طریقه تل تر تله د اصطلاحاتو او استاذانه اختیاراتو لاندې پائمال شوے دے او د انفرادی ذوق د بدلېدو رابدلېدو نه د بچ کېدو دپاره اکی یوه لار دا وګڼلې شوه چې یوې تیارې او مخکښې نه جوړې شوې ضابطې ته دې غاړه کېښودے شی. نو خکه د هر مصنف اندازه د وضع شوو قانونونو مطابق کېده او ادب کښې هره نوې لار د زړو مثالونو مطابق سنجولې او خیرلې شوه. د زړو قانونونو دې غلامانه تقلید دا عام خیال پیدا کړو چې د یونانی او لاطینی لیکونکیو لیکونه مثالی او معیاری دی او د دغې خیال نه په ادب کښې د کلاسیکی نظریې تصور پیدا شو او چې د کلاسیکی دور ختم شو نو بیا هم د نقادانو طریقه دا وه چې یو یا بل ادیب یا د ادب یو یا بل سکول داسې تسلیم کړی. لکه چې بس هم دوئ د ادب په اصلی معنٰی پوه شوی وو. او د دوئ نه پس دغه ادبی کمال موندل ناممکن دی. تنقید یو روایتی علم وګڼلے شو چې په قوانینو کښې ئې نه خو ترمیم کېدے شو او نه د څه اُصولو د پابندی احتیاج ئې لرلو. نقادانو به د هرې هغې نوې لارې غندنه کوله کومه چې د دغو قوانینو سره سمه نه وه. او هم دغه وجه ده چې شیکسپئیر تر ډېرې زمانې په فرانس کښې او په انګلستان کښې هم د ډېرو نقادانو د رائې مطابق "وحشی او غیر فنی" ګڼلے شو. خکه

چې د شیکسپئیر ډرامې د کلاسیکی ډرامو د قوانینو مطابق نه وے. او د کلاسیکی ډرامو د قانونونو خلاف ورزی پکښې شوې وه. دا تنقید ماضی پرست وه او د خپلې ماضی پرستی له کبله ئې عملی طور سره د ارتقاء د اُصولو نه انکار کولو. او د نوی ادبی روح د نوو لارو موندلو حق ئې نه تسلیمولو. د دغه نظریې خاوندانو دا لوئے حقیقت چې ورډزورته ئې اظهار کړے دے او ادبی تاریخ ئې تل تر تله مثالونه پېش کوی، هېر کړے وه. ورډزورته وائی "هر لیکونکے د خپل عظمت او طبعزادی مطابق د خپل تصنیف نه د لطف اندوز کېدو دپاره پخپله ذوق پیدا کوی." د ورډزورته د دې خبرې د نتیجې په طور مونږ دومره ورسره اضافه کوو چې د دې نه علاوه هر لیکونکے د خپل تصنیف د تنقید دپاره معیار هم پیدا کوی.

د حکمی سکول د تنقید د طریقو او نتائجو په حقله د دغې سکول د دوو لویو نقادانو ایډیسن او ډاکټر جانسن د تصنیفاتو نه مفصل علم حاصلېدے شی. ایډیسن په "پیراډائز لاسټ" د تنقید کولو په موقع د شیرر غُندې دا نه دی کړی چې د ملټن د شخصیت او د هغه د عهد تجزیه وکړی بلکې د هغه طریقه دا ده چې د ملټن دا نظم د رزمیه شاعری د قوانینو په رڼا کښې وګوری. او د دغه قسم د شاعری د خوبیو او ښکلا معلومولو دپاره ئې

"ایلیډ" او "اینیډ" سره مقابله کړی. دا قوانین او دا ښکلا چرته ده او د دې د معلوموملو طریقه به څه وی. د ایډیسن په خیال کښې به موږ د دې سوالونو خوابونه د هومر ورجل او ارسطو د مطالعې نه حاصلوو. او موږ به ملټن د دوئ په ګزونو کچ کوو. اوس دې سلسله کښې دا هېرول نه دی پکار چې د ملټن په باره کښې د تنقید دا طریقه استعمالول څه نه څه جواز لری چې ملټن د خپل نظم د لیکلو په وخت کښې خان ته هم دغه کلاسیکی مثالونه مخکښې ایښې وو او د دې اعتراف ئې هم کړے دے او خکه که ملټن پخپله په خپل خان تنقید کولے نو هم د ایډیسن طریقه به ئی استعمالوله. ولې د شیکسپئر معامله بالکل جدا ده. شیکسپئر خان ته د کلاسیکی ډرامې مثالونه وړاندې نه وو ایښې. نو خکه په هغه باندې کلاسیکی قوانین او معیارونه استعمالول صحیح نه دی. خو بیا هم د ایډیسن د دې طریقې د اُصولو تنګی نورو ډېرو خایونو کښې څرګندېږی. د مثال په طور هغه خائې کښې چې دې د ملټن د نظم په "قصه" (FABLE) لکه د ډرائیډن غُندې دا اعتراض کوی چې د نظم واقعه "غمناکه" ده او د ارسطو دا قانون پکښې د نظر د وړاندې نه دے ساتلے شوے چې رزمیه نظم به هیچرې په غمناکه نتیجه نه ختمېږی. یا چې کوم خائې کښې ایډیسن د نظم په کنایه او تمثیلی بیان (ALLEGORY) دا اعتراض

کوی چې د نظم په دې انداز کښې د هومر او ورجل په خائې د سپنسر او اریاستو تتبع شوې ده. خو په یو خائې کښې ایډیسن داسې اعتراف کړے دے چې د هغې نه دا معلومېږی چې دې د ارسطو د قانونونو حتمیت نه منی. او ادب کښې د ارتقاء د اصولو قائل دے. د ملټن په کردارونو د بحث کولو په موقعه دے وائی "چې دلته او ځنې نورو خایونو کښې د ارسطو د رزمیه شاعری هغه قوانین نه شی نافذ کېدے کوم چې ده د هومر د مطالعې نه راوکښلی وو. ځکه چې دا هر غېر جانبدار ناقد ته ښکاره ده چې که چرې ارسطو "اینیډ" لُستلے وے چې د ده د مرګ نه تقریباً سل کاله پس لیکلے شوے وه نو د ده دا قوانین به زیات مکمل وو". د ایډیسن دا اتفاقی اعتراف د هغو ټولو اُصولو بنیاد وُغرځوی د کومو لاندې چې ده په ملټن تنقید شروع کړے وه ځکه چې که د "اینیډ" په مطالعه ارسطو خپلو اُصولو کښې تبدیلی راوستے شی نو دا هم کېدے شی چې د "پیراډائز لاسټ" د مطالعې نه پس د ارسطو دا اُصول او قوانین نور هم بدل او "مکمل" شوی وے.

هم دغه حال د جانسن د تنقید هم دے د ده د تنقید نه هم موږ په دغه نتیجه رسو. لکه چې د میکالے وېنا ده د ډاکټر جانسن هغه شاعری د ټولو نه غوره شاعری ګڼله، کومه چې د ده په وخت کښې وه او د کومې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهٔ دَ ماشومتوب نه ستائنې اوريدلې وې او پخپله ئې هم کوله. هغهٔ دَ تنقيد ټول اُصول هم دَ دغه شاعرئ مطالعه کښې کتل او نتيجه ئې دا وه چې دَ دغه شاعرئ نه بغير نوره شاعري دهٔ ته بې معنې او بې خوبئ ښکاريدله. هم دغه وجه وه چې دَ شيکسپئير او ملټن صحيح عظمت دَ دهٔ روزی نهٔ شو. او ګرې سره ئې سخته بې انصافي وکړه. او هر هغه ادبي تحريک ئې غندلو او ورپورې ئې ټوقې کولې. چې دهٔ پکښې دَ زړې لارې نه دَ بغاوت عنصر موندو. دَ مثال پهٔ طور دَ اتلسمې صدئ پهٔ اخر کښې دَ ديملټ دَ نشاة ثانيه تحريک.

موږ چې دَ ايډيسن او جانسن نه دَ وکټوريې دَ عهد هر نمائنده نقاد ته راشو نو يوه زبردسته تبديلي محسوسه کړو اوس دَ تنقيد دَ مقاصدو پحقله زړه نظريه کهٔ بالکل پرېښودې شوې نهٔ ده نو ترميمونه خو پهٔ کښې خامخا شوي دي. زړې طريقې خو اوس بالکل متروکې شوې دي. دَ دې دا مطلب نهٔ دې چې ګني اوس ناقد خان قانون ساز او قاضي نهٔ ګڼي. يا دا نهٔ غواړي چې پهٔ دغو نامو دې ياد شي يا دَ ذاتي ترجيحاتو دپاره زاړهٔ قانونونه نهٔ استعمالوي. ولې کله کله دې دَ نوي سائنسي تصوراتو داسې نفاذ کوي چې دَ تنقيد هغه زړه حکمي نظريه او دَ نقاد دَ قانون سازئ حق بالکل نظر انداز کړي دَ دې هر څهٔ سره دَ تنقيد پحقله يوه واضحه تبديلي بيا هم محسوسيږي.

جديد نقاد تر ډېره حده اوس محض ښهٔ او خراب خطابونه نهٔ وېشي بلکه چې څومره کېدې شي هغه خان پوهول او تشريح کول دَ تنقيد مقصد ګڼي. دَ هر ښهٔ څيز انتخاب چې دَ موجوده زمانې ټولو نه لوئې رجحان دې او ارتقائي طريقو دَ ناقد نظر ته وسعت او خلوص وربخښلې دې او دَ دې نه علاوه ئې هغه دَ شخصيت پهٔ ارتقاء او تاريخي ربط باندې پوه کړې دې. دا ټول عناصر پهٔ زوړ تنقيد کښې مفقود دي.

مولټن چې دَ زوړ تنقيد پهٔ حقله څهٔ وئيلي دي نو دَ نننې زمانې اکثر لُستونکي به ورسره اتفاق کوي. خو زما يقين دې چې دَ هغهٔ دَ ټولو نه لوئې نتيجې ته به صحيح وئيل ممکن نهٔ وي. زهٔ لا في الحال دَ هغهٔ پهٔ دې خيال څهٔ مفصل وئيل نهٔ غواړم چې ګني ادبي تنقيد دَ سائنسي علمونو دائرې ته راوستل ممکن دي او کهٔ نه. هسې يوه خبره چې زما پهٔ خيال مولټن نه پهٔ دې سلسله کښې هېره شوې ده دا ده چې لکه هربرټ سپنسر وائي چې دَ سائنس کار تر هغه وخته نهٔ ختميږي تر څو چې پهٔ استقرائي عمل سر ته رسيدلي تعميم نه پهٔ استخراجي طريقه اُصول وضع نهٔ کړي.

مولټن به دَ سپنسر دَ دې وېنا پهٔ رڼا کښې اوس دې مسئلې ته څېلمه کېړي چې هغه به دَ شيکسپئير دَ استقرائي تنقيد نه پس پهٔ کومه طريقه دَ تعميمي بيان نه

Pukhto.Net پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اُصول وضع کوی. دَ مولټن ټولو نه لویه نتیجه چې زه ورسره اتفاق نه شم کولے دَ حکمی تنقید دَ مکملې غنډنې په حقله ده. دَ استقرائی طریقې نتائج که هر څو قیمتی وی ولې دَ ادب طالب علم پرې دَ ټول عمر دپاره مطمئن کېدے نه شی او هر څو که دا طریقه دَ تنقید اهم ترینو طریقو نه یوه ده بیا هم دَ نورو ټولو طریقو نعم البدل ورته نه شو ونیلے.

دَ ادب دَ دې سائنسی نقاد (دَ مولټن دَ خیال مطابق) دَ مطلقې یا اضافی خوبی سره هیڅ کار نشته. هغه صرف په قسم کښې فرق تسلیموی. دَ درجې فرق هغه نه منی هغه به دَ شیکسپئیر دَ مطالعې نه دَ شیکسپئیر فنی قوانین او اُصول راوباسی او یو تعمیم به ئې کوی. دَ هغه دې سره څه کار نشته چې شیکسپئیر دَ ژوند دَ نقاد په حېثیت معقول تنقید کړے دے او که نه. او دغه اُصول او قوانین ښه دی او که بد.

ولې دا او دَ دې قبیلې نور سوالونه په خپلځائې او ناګزیر دی. مونږ دَ دې سوالونو نه خان نه شو ژغورلے ځکه چې دَ دې سوالونو که نور هیڅ مطلب نه وی نو کم از کم په ادبی مطالعه کښې زمونږ رهنمائی خو کوی. نو ځکه زمونږ دا حق دے چې دَ دې سوالونو دَ خوابونو مطالبه وکړو او دلته دَ ادب او سائنس تر مېنځه فرق راشی. دَ مثال په طور دَ علم طبقات الارض چې کوم شهود سره کار

پېښېږی هغه کښې دَ شخصیت عنصر، رښتیا، دروغ، جذباتی زور او فنی اثرات شامل نه دی. دا عناصر دَ هغه ادب دَ شهود جوهر دے چې دَ ژوند شرح دَ فن دَ پیکر په ذریعه کوی. او ځکه دَ دې اندازه به خامخا دَ وضاحت او دَ فن دَ خاصیتونو په بنیاد کېږی. دَ علم طبقات الارض په مطالعه کښې زمونږ کار صرف دَ یو څیز ماهیت او دَ دغه ماهیت تاریخ سره وی. مونږ چې په دې پوه شو یا پوه کړې شو چې دا څیز څه دے او تر دې حاله څنګه رارسیدلے دے. نو زمونږ کار ختم شی. ولې دَ ادب مطالعه کښې دا سوالونه مونږ یوې بلې مسئلې ته بوځی او هغه دا چې دَ دې څیز انسانی او فنی خوبی او عېبونه څه دی. دا وېنا غلطه ده چې کوم خلق ادب او سائنس یو ګڼی دَ هغوی دپاره خوبی او عېبونه وجود نه لری. سائنسدان هم دا خوبی او عېبونه تسلیموی او مولټن هم. ځکه چې کوم وخت هغه دَ خپل استقرائی وضاحت دپاره شیکسپئیر منتخب کولو نو هغه لکه زمونږ غُنډې چې دَ "ذوق اُصول" منو، دَ شیکسپئیر دَ برتری قائل شوے وه. که داسې نه وے نو هغه به دَ شیریډان یا بل چرته ورکوټی لیکونکی استقرائی مطالعه کړې وه. خو هغه داسې ونه کړه او شیکسپئیر ئې ځکه خوښ کړو چې هغه ورته "عظیم" ښکارېدو. او په دې پوه وه. چې دَ هغه ډرامې یواځې دَ هغه دَ اسلوب اظهار نه بلکې دَ هغه دَ عظمت اظهار هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے. په دې طريقه مونږ د يوې اندازې او حکم نه کار واخستو او "خوبی" مو تسليم کړه.

دا عين د فطرت مطابق ده څکه که مونږه تنقيد هر څو سائنس وګڼو خو يوه محاکمه بيا هم کوو. د سکول ماشوم هم محاکمه کوی او کتابونو کښې درجه بندی کوی. تر هغې پورې هيڅوک هم مطالعه نه شی کولے تر څو پورې چې د مطالعې لاندې د کتاب پحقله يوه رائې قائمه نه کړی او چې هر کله مونږ ته يو کتاب څوک رامخکښې کړی نو مونږ پرې د هغه رائې غواړو. زمونږه ادبی مطالعه چې څومره زياتيږی دومره د محاکمې دا مسئله ګرانيږی او چې چرته مونږ يو ځل يو متعصبانه حکم لګولے دے هلته د مطالعې د زياتيدو نه پس خپله رائې محفوظ ساتلو باندې مجبوريږو او مونږ خپلې نظريې بدلوؤ رابدلوؤ. حالانکې دغه نظريې يو ځل مونږ "حرف اخر" ګڼلې وے. په بنيادی مسئلو د نقادانو اختلاف کله کله سړی کښې مايوسی پيدا کوی خو محض په دې وجه به مونږ دا مسئلې يو خوا ته نه پريږدو او نه به دا کوؤ چې د سائنسی محقق ځندې غير جانبداره رويه اختيار کړو. استقرائی نقاد چې مونږ ته څه راکوی مونږ به ئې په شکريه قبلوؤ خو مونږ به د حکمی نقاد نه تل تر تله دا طمع لرو چې هغه به دا استقرائی عمل تکميل ته رسوی او د دې نتيجو په بنياد به مونږ ته د ښه او خراب ادب فرق

څرګندوی. دنيا له فرقه پيدا ده او په درجو کښې خامخا فرق شته:

هر آنکه حفظ مراتب نکند زنديق است

تر څو چې مونږ دا نه وی ګڼلے چې څنګه د طبقات الارض ماهر ته د زمکې هر قسم يو شان او مساوی حيثيت او درجه لری دغسې مونږ د ادب سائنسی طلباء هم ټول ادب يو شان ګڼو تر هغې به د ادبی درجه بندی ضرورت او د دې لويې مسئلې اهميت محسوسيږی او که مونږ دا وګڼله نو بيا به مونږ په شهکار او د معمولی درجې ادب کښې که خير وی فرق نه کوؤ. نو چې دا نه شو ګڼلے نو حکمی تنقيد د خپلو ګذشته او آئنده غلطيو باوجود هم مونږ نه شو نظرانداز کولے څکه چې هم دغه يوه طريقه ده چې مونږ پرې دا مسئله حل کولے شو.

نُکتې

ا. استقرائی تنقيد. نقاد د مشرح او مفسر په حيثيت.
په حکمی او استقرائی تنقيد کښې فرقونه.
ب. تاريخی تنقيد. د شيرر نظريه. د شخصيت، د عهد تجزيه.
ج. د حکمی تنقيد مثالونه. ايډيسن او جانسن.
د. جديد نقاد. د حکمی تنقيد جواز او ضرورت. درجه بندی ضروری ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳

تر اوسه پورې مونږ په تنقید محض د ادب سره د تنقید د رشتې د زاويې نه بحث کولو. اوس به مونږ د بحث یو بل اړخ شروع کوو.

مونږ تنقید محض په دې غرض لُولُو چې په کوم مصنف یا کتاب تنقید شوے وي. هغه سره زمونږ دلچسپي وي. خو د تنقید د لُستلو په دوران کښې زمونږ پخپله په تنقید نګار کښې هم دلچسپي پېدا شي. د مثال په طور زمونږ د آرنلډ "ایسیز ان کرټسزم" د ورډزورتھ یا بائرن او د شیلے یا کیټس متعلق د مفصل علم حاصلولو دپاره مطالعه کوو. او دغه کتاب د یوې ذریعې په حېثیت لُولُو. مقصد مو دا وي چې د دغو شاعرانو په حقله خپلو معلوماتو کښې اضافه وکړو خو د مطالعې دوران کښې دا

کتاب زمونږ د دلچسپي مرکز شي او د ذریعې په ځائې د مقصد حېثیت اختیار کړي. دا کتاب د آرنلډ د شخصیت فکر، طریقو او مقاصدو پحقله زمونږ توجه خان ته راکاږي مونږ به د آرنلډ ډېرو خبرو او نتیجو سره اختلاف کوو خو بیا هم د هغه د شخصیت فکر او طریقه تنقید پحقله په دې کتاب کښې زمونږ په دلچسپي کښې هیڅ فرق نه راځي. د آرنلډ ذکر صرف د مثال په طور وشو دا خبره د هر لوئي او ربتینی نقاد په حقله صحیح ده. د دې نه دا نتیجه راوځي چې هر څو که تنقید ادبي مطالعه کښې یوه امدادي ذریعه ګڼلے شي دا صرف یوه ذریعه نه ده بلکې پخپله د ادب یو قسم دے او څکه په دې حېثیت د غور لاندې د راوستلو جوګه دے.

چونکې شخصیت د ادب بنیادي حقیقت دے نو د دې دپاره مونږ به د نقاد شخصیت اول خیرو. زمونږ غرض به دا وي چې وګورو چې آیا دا نقاد د ترجمان شارح او حکم لګونکي د منصب مستحق دے او که نه. څکه چې تر څو مونږ په دې مطمئن نه شو مونږ د هغه په خبرو یقین نه شو کولے نو څکه وړومبے دا کتل پکار دي چې په نقاد کښې کوم کوم ضروري خصوصیات پکار دي. د ټولو نه وړومبے به مونږ په یو نقاد کښې دا ګورو چې دے تر کومه حده د ذهني تربیت او مزاج له اعتباره د یو مکمل نقاد نمونې سره مطابقت لري. او چونکې انسان بالکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکمل کېدے نه شي نو ځکه به مونږ دا ګورو چې مونږ ده ته تر کومه حده د ده غلطي معاف کولے شو کومې چې ده د یو مکمل نقاد نمونې ته د رسېدو په لاره کښې کړې دي. هر رښتینے نقاد په ذهني طور بېدار، غویجه، د بصیرت خاوند، تېز ذهن لرونکے او د آرنلډ د قول مطابق د دې قابل وي چې مونږ ته څیزونه لکه څنګه چې وي هغسې وښیي او د خپلو تعصبونو او رجحاناتو په رڼا کښې دغه څیزونه کتلو باندې لُستونکي مجبور نه کړي د دې مطلب دا شو چې نقاد دې هر قسم تعصباتو نه پاک او غیر جانبدار وي. نه خو دې هغه د خپل انفرادي ذوق په وجه او نه د خپل علم عقیدې، جماعت، فرقې او د قوم له کبله دې خپل ذهن جانبدار کوي. لکه څنګه چې مخکښې عرض وشو انسان بالکل د دې تعصباتو نه خالي کېدے نه شي. د لیسنګ غُندې لوئے نقاد د دې رجحاناتو نه بچ شوے نه دے نو د بل نقاد نه به څوک څه طمع ولري. نو پکار دا دي چې مونږ د نقاد ذهن په دې سلسله کښې د ډېرې محتاطې مطالعې لاندې ساتو او چې کله داسې نخښې وینو چې نقاد یو یا بل طرف ته کږېږي نو د هغې وجوهات دې معلومه کړو او د دغه مخصوص مېلان یا رجحان د نتیجو په حقله دې د هغه د تنقید نه اندازه ولګوو. یو نقاد چې په یو شاعر تنقید کوي. د مثال په طور آرنلډ چې په ورډزورته یا شیلے تنقید کوي نو مونږ

دې فوراً دا خیال وکړو، چې د نقاد د دې رویې وضاحت د هغه د مزاج د خصوصیاتو نه کېدے شي او که نه. مونږ ته به دا ثابته شي چې کله کله یو ډېر ښکلے تنقید محض د نقاد د تعصب له کبله بې قدره شي او مونږ پرې بیا اعتبار نه شُو کولے. د دې یو زبردست مثال د جانسن تنقید کښې موندلے شي. جانسن چې هر کله په هغو لیکونکیو تنقید کړے دے کوم چې د ده خوښ دي، یا چې د کومو لیکونکیو مقاصدو او طریقو سره د ده اتفاق او همدردي ده. نو هغه وخت د ده تنقید بې شکه چې ډېر ښه او قابل داد دے خو چې چا سره د ده څه اُصولي اختلاف وه د هغه په حقله د ده تنقید غیر متوازن دے. پوپ او ایډیسن د ده خوښ وو، ځکه چې ده سره ئې نظریاتي اتفاق وه. ملټن سره د ده سیاسي اختلاف او ګرے سره ئې ذاتي او ادبي اختلاف وه. ځکه ئې هغه دواړه ستائیلي او دا دواړه غندلي دي. دا اعتراض په کولرج هم واردېږي. د شاعرانه وجدان او بصیرت له اعتباره کولرج د انګریزي د بهترینو نقادانو نه یو دے. ولې هغه د خپل مابعد الطبیعاتي مزاج او د څنو لیکونکیو د هغه احترام له کبله کوم چې د اوولسمې او اتلسمې صدۍ کلاسیکیانو د یونان او روم د ادب کولو، دې کوشش کښې اکثر ناکام شوے دے چې مونږ ته څیزونه لکه څنګه چې دي هغسې وښیي. د شیکسپئیر په حقله د هغه د تنقید ډېره ستائنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي. خو د خپلو ټولو خوبيو باوجود دغه تنقيد کښې ډېره لويه مبالغه ده. يو بل مثال مونږ ته پخپله دَ آرنلډ دَ تنقيد نه حاصلېږي. آرنلډ هسې خو دَ غېر جانبدارۍ دَ ټولو نه لوئے وکيل وه خو خپل علم او دَ آکسفورډ تربيت هغه په دې مجبور کړو چې يوناني استاذانو له خامخا غېر ضروري اهميت ورکړي. هغه يو خط کښې مس آرنلډ ته ليکلي دي "شيکسپئير دَ هومر نه دومره وروستو دے لکه چې عدم کمال دَ کمال نه وروستو وي" دغسې دَ سکاټ پحقله دَ هغه دَ فېصلو نه دا معلومېږي چې هغه دَ کلاسيکي ادب دَ "مکملتيا" قائل وه.

مونږ نور په دې مسئله څه نه وائيو دَ دې دومره بحث نه به دا ښکاره شوے وي چې دا تعصبات اکثر دَ نقاد ذهن داسې متاثر کړي چې دَ هغه تنقيد غېر متوازن شي او هغه غېر جانبداري پرېږدي. نو ځکه دَ هر نقاد دَ لُستلو په وخت کښې مونږ ته پکار دي چې دا اندازه ولګوؤ چې دَ ده تعصبات څه دي او دغه تعصبات مونږ تر کومه حده معاف کولے شو.

د نقاد خصوصيت محض دَ هغه طبعي قابليت نه دے ځکه دلته اوس بل سوال دَ هغه دَ علم پېدا کېږي.

دا کېدے شي چې کله کله ادبي مسائلو کښې دَ يو کم علمه لُستونکي چې څه فني تربيت ئې هم نه وي، فېصله ډېره ښه او په ځائې وي او داسې هم کېدے شي

چې دَ دغو فېصلو په وجه دې څه ادبي مقام هم بيامومي. ولې دا يو حقيقت دے چې دَ منظم تنقيد دپاره علم او فني تربيت بې انتها ضروري وي او دَ تعليم نه دلته مطلب دَ علم تحصيل او دَ ذهن تربيت دے. علم ناقد ته دَ نظر وسعت او دَ فېصلې دپاره يو مخصوص بنياد ورکوي او ذهني تربيت دَ هغه دپاره ځکه ضروري دے چې دَ ذهن دَ تربيت په وجه ناقد دَ دغه علم نه فائده او کار واخلي. دَ مفسر او مشرح په حېثيت به دَ هغه اهميت دَ هغه دَ علم په نسبت وي چې څومره زيات دَ هغه علم وي دومره به هغه ښه مفسر او ښه مشرح وي که نه وي نو دَ هغه خبرې که هر څومره خيال انګيزې او دلچسپې وي هيڅ قدروقيمت نه لري.

ځکه اوس دلته دَ ايډيسن مثال ورکول مناسب دي هر څو که مونږ دَ ايډيسن دا عقيده نه منو چې "ايليډ" او "اينيډ" دَ رزميه شاعرۍ حتمي قوانين ښيي ولې بيا هم مونږ له دا ياد ساتل پکار دي چې دَ ملټن په "پيراډائز لاسټ" باندې تنقيد کول دَ يو داسې نقاد کار وه چې هغه دَ هغو استاذانو مطالعه کړې وے کوم ته چې ملټن خپل استاذان ونيل. او په دې دليل دَ يو نقاد دپاره چې په يوه ډرامه يا ناول باندې تنقيد ليکل غواړي، دا لازمي ده چې دَ دنيا دَ لويو ډرامو او ناولونو سره واقفيت ولري مونږ به دَ آرنلډ دې وېنا سره خامخا اتفاق کوؤ چې دَ يو نقاد دپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کہ نہ وي نہ وي نو دومره علم خو پکار دے چې هغه دَ خپل ادب نه علاوه دَ يو بل ادب سره هم واقف وي. دا ادب چې دَ هغہ دَ خپل ادب نه څومره ډېر مختلف وي دومره به ښہ وي. دَ آرنلډ دا خبره هم مبالغه آمېزه نہ ده چې دَ دې نه علاوه دَ يو ربښتيني نقاد دپاره خامخا دَ يورپ دَ ښہ ادب او دَ زوړ مشرق دَ ادب علم لرل فائده مند وي. هم دَ يو ادب مطالعه او علم به خامخا دَ نظر تنگي او فېصلو کښې عدم توازن پېدا کوي.

د نقاد دپاره ذهني تربيت ډېر زيات ضروري دے ځکه چې دَ ذهني تربيت ډېر لوئے عملي اثر وي. دَ يورپ او امريکې تبصره نگارانو کښې هم دغه کمے دے. يو نوے ناول چاپ شي او دوئ پرې تبصره ليکل شروع کړي، دې ناول کښې ښہ ځيزونه هم وي خو دغه تبصره نگاران ئې دومره وچت کړي چې دَ دغه ناول نگار په وړاندې سکاټ او ډکنز محض مبتديان ښکاره کړي. څو کاله تېر شي او دَ دغه عظيم ناول او دَ دې عظيم ناول ليکونکے دَ خلقو هېر شي او بيا دغه تبصره نگاران يو بل ليکونکے دَ "عظيم" ثابتولو کوشش شروع کړي. دَ دې وجه دا ده چې دغه تبصره نگارانو ته دَ خپلو فرائضو او دَ خپلو الفاظو دَ قدروقيمت احساس نہ وي او دَ دوئ دَ ذهني تربيت دَ کمي پہ وجه دوئ کښې توازن نہ وي دا صحيح ده چې دَ دې مرض مکمل علاج صرف علم او ذهني تربيت کښې دَ

اضافې پہ ذريعې ممکن نہ دے ولې دا خو کېدے شي چې علم او ذهني تربيت کښې اضافه به تر ډېره حده هغه توازن او سنجيدگي پېدا کړي چې دَ هغې نه بغېر تنقيد يو بېکاره شے دے.

د يو فنکار دَ کتاب لُستلو پہ وخت کښې ډېر داسې ځيزونه دي چې دَ هغو خيال ساتل پکار دي. مونږ به دَ هغہ دَ ذاتي خصوصيتونو او دَ هغہ دَ علم نه ځان خبروؤ او ځان به پہ دې هم پوهوؤ چې دغه خصوصيتونو او دغه علم دَ يو مصنف پہ تصنيف دَ محاکمې پہ باره کښې نقاد سره څومره امداد کړے دے. يا دہ ته ئې کوم مشکلات پېدا کړي دي. مونږ به دَ نقاد دَ هرې جانبداري اندازه لگوؤ. دَ دغه جانبدارۍ اصلي وجه او نتيجه به پہ ډېر احتياط گورو. مونږ به دَ هغہ دَ فېصلو بنيادونه څېرو او هغه معيارونه به سنجوؤ دَ کومو پہ بنياد چې هغہ پہ صراحت يا پہ محسوس کېدونکي انداز کښې خپله فېصله کړې ده. مونږ له پکار دي چې دَ هغہ دَ کتاب عام روح نظر انداز نہ کړو. يو نقاد کېدے شي چې محض دَ يو مصنف دَ تشريح او تفسير او هغہ سره دَ انصاف کولو پہ غرض تنقيد کړے وي او دا هم کېدے شي چې يو نقاد محض دَ دې دپاره چې دَ دغه کتاب پہ بانه خپل علم او قابليت ظاهر کړي، تنقيد وکړي. يو نقاد مخلص او متوازن هم کېدے شي. چې غرض ئې دا وي چې دَ يو مصنف

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوبي دي بيان کړي. او داسې هم کېدے شي چې يو نقاد محض د مصنف د غلطيو نيولو او د هغه د تنقيص دپاره تنقيد وليکي. موږ د ايډيسن د تنقيد پحقله که هر خيال لرو خو موږ له دا کتل پکار دي چې د هغه لهجه ډېره خوشګواره ده. د هغه دا عقيده وه چې د يو رښتينى نقاد فرض دا دے چې د نقصونو په ځائې د خوبيو تلاش کوى. د دې عقيدې لاندې هغه خپل لونى فرض دا ګڼلى وو چې د يو ليکونکى پټې خوبۍ معلومې کړى. او دنيا ته هغه څه وښيى چې د مشاهدې استحقاق لرى. د ده په مقابله کښې د لارډ جيفرے تنقيد دے چې د خوشګوار متضاد هر اسم صفت پرې حاوى کېدے شي. د لارډ جيفرے خيال د پروفېسر سينټسبرى په الفاظو کښې دا دے لکه چې "هر مصنف نقاد ته پرے په غاړه راوړاندې کېږى خو (صرف خاص رعايت) ئى د پانسى کېدو نه بچ کړى" دا خيال د پروفېسر سينټسبرى د رائې مطابق چې څومره احمقانه دے دومره متکبرانه هم دے او لا تر اوسه متروک شوے نه دے. هم د دې د لاسه تنقيد ته غبرګ نقصانونه رسېدلى دى. يو خو ئې هغه خلق د تنقيد نه برګشته کړى دى کوم چې د تنقيد مخالف نه وو او بله دا چې پخپله نقاد ئى هم د خپلو فرائضو په سلسله کښې ګمراه کړے دے. د دې نه هيڅوک انکار نه کوى چې ځنې صورتونو کښې دا نقادانه سخت ګيرى جواز هم لرى او نه به څوک دا خبره غلطه

وګڼى چې که کلانکارى هميشه دپاره غلط کار دے نو بې ځايه رحمدلى هم هيچرې ښه کار نه دے. خو اوس موږ لا په دې سوال څه بحث نه کوو. اوس موږ صرف د دې خبرې په اهميت زور اچول غواړو چې د نقاد د ليک روح د هغه د کتاب په خصوصياتو کښې شامل کړې شى او دا روح چې په کومه طريقه د هغه په فېصلو اثر اچوى هغه دې د نظر لاندې وساتلے شي.

نُکتې

ا. تنقيدى ادب د ادب يو قسم دے. د شخصيت عناصر.

ب. د نقاد دپاره ضرورى څيزونه. بصيرت، غېرجانبدارى، علم.

ج. د نقاد د مطالعې په وخت کښې د غور قابل څيزونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤

دَ ادب دَ نورو قسمونو ځندي تنقید کښې به هم مونږ دَ هر لیکونکی په حقله دَ خپل علم دَ زیاتولو او یقیني کولو دپاره تقابلی مطالعه کوؤ. مونږ به دَ هغه کتاب دَ نورو نقادانو چې هم په دغه موضوع کتابونو، لیکونو، ادبی عهدونو یا دَ ادب په هم دغه قسمونو ئې لیکل کړی وی، لیکونو سره مقابله کوؤ. او په دې طریقه به دَ هر یو نقاد خصوصیت محسوس کوؤ، مونږ به صرف دې ته نه ګورو چې دوئ په نتیجو کښې اختلاف کړے دے او که اتفاق. مونږ به دَ هغه ذاتی رویه، موضوع ته دَ هغوی رسائی دَ مزاج تبدیلی سره په ښنو خبرو زور اچول

او ښنې نظر انداز کول، دَ هغوی طریقې، معیارونه، مزاج او ذوق هم یو بل سره مقابله کوؤ. دا ټولې خبرې دَ یو نقاد په انفرادی مطالعه نه شی کېدے. په دې طریقه به چې مونږ کومو نتیجو ته ورسو هغه نه یواځې خان له دلچسپې دی بلکه په دې وجه هم ډېر لوئے اهمیت لری چې دَ دغو نتیجو نه به مونږ دَ هر یو نقاد خصوصیتونه دَ نقاد کردار علم او مقاصد سره متعلق کولے شو.

مونږ چې څومره څومره دا تقابلی مطالعه کوؤ، نو دومره به مونږ ته په تنقیدی خیالاتو کښې اختلافات راڅرګندېږی او لکه چې اول عرض شوے دے مونږ ته به دا احساس وشی چې دا نقادان دَ ادب دَ بنیادی خبرو په حقله هم خپلو کښې متفق نه دی او دا هغه شے دے (لکه چې ما مخکښې هم عرض کړے دے) چې دَ تنقید دَ بې قدری او نفرت دپاره ذمه وار دے.

د تنقید برخلاف یو غټ دلیل دَ دې حقیقت نه پېش کېږی چې معاصرانه تنقید هیچرې هم دَ یو تخلیق پحقله ښه یا بده داسې رائې نه ده ورکړې چې بیا وروستو نقادانو دَ هغې تردید نه وی کړے. *(ایهنبراریو یورز دَ کولرج مشهور نظم "کرستابل" دَ وریزورته "ام مورتیلیتی اوډ" او دغسې دَ کیتس ټوله شاعری کړله آرنلډ دَ وریزورته دَ نظریې قائل وه. خو دَ تېنی سن دَ شاعری ئې مذمت کولو).*

اکثر حالاتو کښې دا تنقیدی اختلافات محض

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذاتي وي که داسې وي نو دا اختلافات هم د دلچسپۍ څه عنصر لري. او مونږ له پکار دي چې ئې قبول کړو. خو دا اختلاف عام طور سره اجتماعي او ډلنيز هم وي. عام طور سره د يوې زمانې او نظريې په نقادانو کښې اتفاق رائې او د مختلفو زمانو او نظريو په نقادانو کښې د رائې اختلاف موندے شي.

د دې وجه هغه انحصار دے کوم چې د هرې زمانې ادب د خپلې زمانې په ژوند لري. تنقيد هم لکه د نور ادب په شان که يو خوا د شخصيت اظهار کوي نو بل خوا د خپلې زمانې روح هم په کښې صفا ځلېږي.

په دې طريقه زمونږ د مطالعې مرکز د انفرادي نقاد په ځائې د تنقيد تاريخي مطالعه شي. دا مطالعه هم ډېره دلچسپه ده ځکه چې د تنقيد تاريخ د داسې تبديليو د مثالونو نه ډک دے چې د انسان د ادب تصور، د ادب مقاصدو، د ادب اُصولو او معيارونو کښې راغلے دے.

د مختلفو نمائنده ليکونکيو په حقله په تنقيدي رائې کښې چې کومې تبديلۍ راغلې دي د هغې مطالعه هم ډېره دلچسپه ده. د دې سلسلې د ټولو نه روڼ مثال د شيکسپئير په حقله په تنقيدي رائې کښې اختلاف دے خو زه به د شيکسپئير په ځائې د جان بن ين John Bunyan مثال ورکړم. د اتلسمې صدۍ نقادانو د خپل کلاسيکي ذوق او د فن په حقله د خپلې تنګې نظريې په وجه د جان

بن ين د دې کتاب هېڅ څه نوټس وانه خستو او که چا پرې څه وليکل (لکه جانسن او سوفټ) نو هم ئې ورته ډېر سپک نظر وکړو. ينګ هيوم، برک او تر دې چې کوپر هم د ده غندنه وکړه. خو د نولسمې صدۍ په ورومبيو دېرشو کالو کښې دا رجحان ناڅاپه بدل شو او مونږ ميکالے د "پلګرمز پراګريس" په تعريفونو کښې مصروف وينو. او تر اوسنۍ زمانې پورې هم دغه رجحان دے او ګوس او سټوپ فورډ بروکس د جان بنيان په تعريفونو نه مړېږي. تنقيدي خيالاتو کښې د دې تبديلۍ وضاحت به مونږ څنګه کوؤ. دا د يو يا بل نقاد د ذاتي خوښې يا ناخوښې خبره نه ده بلکه په دې تبديلۍ کښې هغه ټول اثرات شامل دي چې يو نيم سل کالو کښې ئې ادبي طريقې او ذوقونه بدل کړه. د دې تبديلۍ ذمه وار د ادب نه بهر هغه ټول عوامل هم دي. چې د انګلستان د خلقو مذهبي او اخلاقي خيالات ئې بدل کړل او په دې طريقه ئې هغه اثرات پېدا کړه چې ادب ئې متاثره کړو. د ژوند او ادب شهود خپلو کښې يو تر بله داسې متعلق دي چې د جان بنيان په حقله د نقادانو په رائې کښې د دې تبديلۍ د وضاحت دپاره د انګرېزي ادب او انګرېزي سماج د دواړو د تاريخ د مطالعې ضرورت دے.

د تنقيدي رائې د ارتقاء دا تاريخ په دې طريقه د ادبي تخليق د تاريخ يوه حصه شي. مونږ د ټولې اتلسمې صدۍ د تنقيد د کلاسيکيت د دور نه د رومانيت د غلبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر وخته پورې دَ ادبي تاریخ یوه حصه ګڼو. دَ اګستین دور دَ مرکزي کردار الیګزنډر (پوپ) او دَ هغهٔ دَ ادبي مقاصدو په حقله تنقیدي رائې کښې تدریجي تبدیلي او بیا دَ دې رائې مطلق استرداد داسې څیزونه دي چې موږ ترې دَ ارتقائي دور TRANSITIONAL PERIOD دَ تاریخ په سلسله کښې ډېر کار اخستے شو.

دَ دې ثابتولو دپاره داسې نور هم ډېر مثالونه پېدا کېدے شي چې تنقیدي تاریخ دَ ادبي تاریخ نهٔ صرف یوه حصه ضمیمه او تکمله وي بلکې زهٔ خو به دا هم ووایم چې دَ ادب په حقله دَ تنقیدي رائې دَ بدلېدلو دا تاریخ دَ ادبي تخلیقاتو یو ډېر اهم تفسیر او تشریح هم وي. ادبي تاریخ کښې دَ تبدیلیو په اُصولو دَ ځان پوهولو دپاره به موږ خامخا دَ تنقیدي تاریخ نه استفاده کوؤ.

دلته دَ څنو اهمو خبرو تذکره ضروري ده. لکه چې ما مخکښې وئیلي دي. تنقید طبعي طور سره قدامت پسند وي. نقاد عام طور سره دَ ماضي نه رهنمائي حاصلوي. دَ زړو لارو نه دَ بغاوت ملګرتیا ډېره کمه کوي. ځکه دَ تبدیلۍ هر دور کښې دَ تخلیقي او تنقیدي قوتونو تر مېنځه جګړه شوې ده. دا جګړه دَ هغه لوئي کشمکش یوه حصه ده چې دَ ژوند په هره شعبه کښې دَ اختیار او ازادۍ، جدت او روایت، انفرادیت او قانون او دَ زوړ او نوي تر مېنځه هر وخت روان وي. ادب کښې هم دَ ژوند دَ نورو

مېدانونو غُونډې کله دَ تنقید وار وي چې خلق په زړو لارو چارو روان وي او کله دَ تخلیق چې ناقراره تخلیقي قوتونه دَ خپل ځان دَ اظهار دپاره نوي مېدانونه لټوي. تنقیدي رائې چې سخته شي او مذهبي عقیدې ته ورسي نو بیا څهٔ نه څهٔ "بدعتونه" داسې شروع شي چې په یو دور کښې کهٔ وکړلے شي نو بل دور کښې ورته دَ قانون درجه ورکړلے شي. ادب کښې هم لکه دَ ژوند دَ نورو شعبو کهٔ یو طرف ته دَ اختیاراتو دَ ناجائز استعمال نه آمریت پېدا شي نو دَ ازادۍ غلط استعمال انارکي جوړه کړي. ادبي تاریخ نه دا ثابتېږي چې دَ تنقید په وجه دَ ادب مفادو ته نقصان رسیدلے دے خو دَ دې دا مطلب نهٔ دے چې تنقید دې وغندلے شي. کهٔ دَ نقادانو منلے شوے وے نو نهٔ به دَ شیکسپئیر ډرامې وے او نهٔ به روماني تحریک. خو دَ دې برعکس دَ دې نه به هیڅوک هم انکار ونهٔ کړي چې کهٔ چرې دَ نقادانو دَ قانونونو خیال ساتلے شوے وے نو دَ شیکسپئیر دَ ډرامو او دَ روماني تحریک څنې ډېر نمایان نقائص به هډو پېدا شوي نهٔ وو.

دا خبره یاد ساتل پکار دي چې دَ ادبي ارتقاء په سلسله کښې تنقید بې دَ دې نه چې ادب ئې بې سره کېدو ته نهٔ دے پرېښے یا ئې دَ ادب رهنمائي کړې ده نور خاص کردار نهٔ دے ادا کړے. تنقید نهٔ خو څهٔ محرکات پېدا کړي او نهٔ جذبونه.

Pukhto.Net

تنقيد کله خو ذ يو نوی ادبی تحريک ملګرتيا کړې ده او کله کله ترې مخکښې شوے هم دے خو عام طور سره تخليق مخکښې او تنقيد ورپسې . او چې کله دا ترتيب بدل شوے دے نو نتيجې نی څه ډېرې خوشګوارې نه وے خکه چې ذ يو خاص نظام او قانون مطابق تخليق شوی ادب کښې به خامخا تصنع او آورد راخی. تر دې حده چې که يو شاعر نقاد هم وی او شاعر هم، نو ذ هغه شاعری به هغه وخت بنه وی کوم وخت چې دې ذ خپل مزاج او ذوق ذ اثر لاندې وی او دا خيال نې نه وی چې زه ذ يوې نظريې ذ اثبات دپاره شاعری کوم. ذ ورډزورته ، آرنلډ او والټ وټ مين نومونه دې سلسله کښې ذ مثال په طور پېش کېدے شی. نو خکه عامه ادبی ارتقاء کښې به تنقيد خامخا ذ تخليق نه وروستو وی. ذ هر نوی ادبی تحريک به خامخا تنقيدی مخالفت کېږی. خو تنقيد اخر کښې خان نوی اُصولو او نوؤ نظريو سره اموخته کړی. او بيا ذ نقاد لويو فرائضو کښې دا هم شامل شی چې دغه نوی اُصول جمع کړی. ذ دغه اُصولو ذ بنيادونو تحقيق وکړی او ذ هغې تشريح شروع کړی.

نُکتې

ا. ذ نقادانو تقابلی مطالعه.

ب. ذ ليکونکيو په حقله تنقيدی رائې کښې تبديلی او ذ هغې جواز.

ج. ذ تنقيد تاريخ ذ ادبی تاريخ حصه ده.

د. تنقيد او تخليق.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵

د تنقید منظمه مطالعه کښې چې د کومو خبرو خیال ساتل پکار دی د هغو په حقله ما خنې معروضات پیش کړل اوس د تنقید عملی اړخ باندې بحث کول پاتې شو.

دې سلسله کښې دوه حقیقتونه نه شی نظرانداز کېدے. که یو طرف ته د ټولو جدیدو نظریو باوجود هم محاکمه تر اوسه د تنقید غرض ګڼل پکار دی نو بل طرف ته د دې محاکمې له کبله چې کومې نتیجې راوځی، هغه دومره متنوعې او غیر یقینی دی چې څه خاص فائده ترې نه ولاړېږی. د دې حقیقتونو په وجه که څوک دا وګڼی نو حیرانېدل نه دی پکار چې هر څو که نقاد ته په خپلې رائې د قائم پاتې کېدو حق دے او دا حق هم ورته شته چې څومره کولے شی خلق دې خان سره په خپله رائې کښې شریک کړی، خو هغه د مانتین په الفاظو کښې د هرې رائې دپاره هم د هغه وزن متضاده رائې هم وی. تنقید مجموعی طور سره یو داسې عمل دے چې خپل خان پخپله منسوخوی او د ادبی قدرونو د جوړولو په سلسله کښې په هیڅ فائده نه شی راتلې د نقاد تحکیم او د محاکمې د

قابلیت په حقله خو هر څوک خبرې کوی خو لوئے سوال دا دے چې آیا نقاد په رښتونې معنو کښې حَکَم وی هم او که نه محض او محض یو "وکیل" وی.

په دې طریقه مونږ دې بحث ته راشو چې آیا ټول ادبی تنقید د ذریعې او نوعیت په لحاظ یو ذاتی شے وی او که نه؟ که زه د یو کتاب په حقله چې ما لُستلو یو رائې څرګنده کړم نو دا زما ذاتی رائې ده او بس. که یو بل سړے له ما نه متضاده رائې څرګنده کړی نو دا به د دوؤ لُستونکیو انفرادی رائې شی. که یو دریم لُستونکے راشی او د دې دوؤ کښې یو سره اتفاق وکړی یا دواړو سره اختلاف وکړی نو دا پرې دریمه انفرادی رائې شی. دا د تنقید په وړه پیمانه یو مثال دے. یو پېشه ور نقاد به پرې راپاڅی یوه خاصه ژبه او خاص اصطلاحات به استعمال کړی. د اُصولو معیارونو او حوالو یو انبار به ولګوی. خو دے به هم لکه د وړومبی لُستونکی د خپلې خوښې او ذوق نه خان نه شی خلاصولے او د ده د دې تنقید اصلی منبع به هم هغه ذاتی خوښه وی. اوس سوال دا پېدا کېږی چې آیا تنقید د ذاتی خوښې او ناخوښې او د نقاد د خودسری او تلون د اعتراضونو نه بچ کېدے شی. آیا تنقید د ذوق ذاتی خوښې یا ناخوښې (چې د هر نقاد د ځُرت سره بدلېږی رابدلېږی) نه بغیر هم څه شے دے؟

پخپله په نقادانو کښې داسې ډېر خلق شته چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی دا وائی چې موږ. که هر څو دَ اُصولو او معیارونو خبرې وکړو او دَ تنقید نه دَ ذاتی عنصر دَ لرې کولو هر څومره کوشش وکړو، تنقید بیا هم بنیادی طور سره یو داخلی او تاثری نوعیت لری. ښکه ښاغلے اینډرولینګ وائی چې دَ لُستلو قابل تنقید صرف هغه وی چې "دَ یو جدت پسند طباع او تعلیم یافته ذهن ردعمل دَ شهکارونو په حقله بیانوی". او دَ اناتول فرانس دَ وینا مطابق یو دیانتدار استاد له پکار دی چې دَ دې زړې خبرې چې "ښاغلیو! زه به نن تاسو ته دَ پیسکل، راسین یا شیکسپئیر پحقله څه وینا کوم". په ځائې دا ووائی چې "ښاغلیو! زه به نن تاسو ته دَ پیسکل، راسین یا شیکسپئیر په حقله خپل تاثرات بیانوم."

خو که موږ لږ غور وکړو نو موږ. ته به ثابته شی چې په دې ذاتی تاثراتو او فېصلو کښې هم دَ قدروقیمت فرق وی ښکه چې دغو فېصلو کونکیو کښې هم دَ قدر و قیمت فرق وی.

هر لُستونکی ته دا حق دے چې دَ نورو خبرو ځندې دَ ادب پحقله هم خپله ذاتی رائې ولری. خو ادب کښې دا نه شی کېدے چې دَ یو لُستونکی رائې دې دَ بل لُستونکی دَ رائې سره په وزن کښې هم یو شان وی. دَ ښاغلی لینګ ډېرو ادبی خبرو او ډېرو ادبی رایو سره به سړے اختلاف وکړی خو دغه خبرې او رائې بیا هم دَ یو عام سړی دَ خبرو

او رایو نه دَ زیاتې توجه مستحقې وی ښکه چې دا دَ ښاغلی لینګ خبرې او رائې دی، چې هغه "یو طباع او تعلیم یافته ذهن" لری. دغسې که دَ ښاغلی اناتول فرانس په مقابله کښې یو بل سړے دَ پیسکل راسین او شیکسپئیر په حقله خپل تاثرات بیانوی نو موږ. به دَ اناتول فرانس خبرو ته ډېرې توجه سره غوږ ږدو. ښکه چې اناتول فرانس که موږ. ته هر څه وائی خو کم از کم موږ. په دې پوه یُو چې هغه دَ امتیازی بصیرت او پوهې خاوند دے او چې هغه موږ. ته کوم تاثرات بیانوی هغو کښې به دغه خاصیتونه خامخا وی. لارډ جیفرے دَ سکاټ په حقله یو مضمون کښې لیکی "هر کله چې دَ شاعری مقصد مُسرت ورکول دی نو یوه محفوظه وینا به دا وی چې هغه شاعری ښکلې وی چې دَ لُستونکیو ډېر تعداد ته په ډېر مقدار کښې مُسرت ورکوی" دَ لارډ جیفرے دا وینا دَ تردید دپاره هیڅ ثبوت ته اړه نه لری. دا کېدے شی چې سل کسان دې "ده ایبسنټ مائنډډ بیګر" (THE ABSENT MINDED BEGGAR) خوښوی او صرف دَ یو لُستونکی "لسی ډاس" (LYCIDAS) خوښ وی. دَ دې دا مطلب نه شو چې دا سل کسان به دَ دې نه هغه نتیجه راوباسی کومه چې ترې لارډ جیفرے راوکښلې ده. زما په خیال به هیڅوک هم دا جرات ونه کړی چې دَ "بین تهم" (BENT HUM) فلسفه دې په ادبی مېدان کښې نافذه کړی. او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عامه خوښي يا شهرت دې دَ ادبي خوبيو معيار وګرځوي او دا دې ووائي چې يو ادب پاره يا يو تصوير يا يوه نغمه دې په دې ښه وګڼلې شي چې دَ تعليم يافته کمو کسانو په ځائې دَ غير تعليم يافته ډېرو کسانو خوښه ده کوم خلق چې دَ ذوق دَ لامحدود "تنوع" قائل دی او دا وائي چې دَ ډېرو خلقو خوښ څيز به خامخا ښه وي. هغوی له دَ تنوع کېفيت او نوعيت هم منل پکار دی او بائده دی چې هغوی په تربيت يافته او غير تربيت يافته او ښه او بد ذوق کښې په فرق ځان پوه کړی ځکه چې:

که از مغز دو صد خر فکر انسانے نمی آید

په ديو خبرو دَ غور په نتيجه کښې به يقيناً خنې غلط فهمی چې دَ ادبي تنقيد په سلسله کښې پېدا کېږی لرې شی. دا صحيح ده چې دا خبرې په نقادانو کښې دَ اختلاف په مسئله څه رڼا نه غُرځوی. په دې مسئله به مونږ اوس بحث کوؤ. خو ورومبے دَ ادب په باره کښې دَ خپلو ذاتی رويو په حقله څه وئيل غواړو.

لکه څنګه چې ما مخکښې عرض وکړو که زه دَ يو کتاب دَ قدروقيمت په حقله يوه رائې ښکاره کړم نو دا محض زما ذاتی رائې ده او بس. دا رائې به زه لرم او پرې به قائم يم. که دَ دې رائې څه اهميت دے نو صرف دا چې دا دَ يو سړی دَ ذاتی ذوق ردعمل دے. خو دلته يو سوال پېدا کېږی چې دَ هغه له رويه دَ انفرادی ذوق په دې

حقيقت يوه نوې رڼا پرېوځی. آيا ما چې دَ دې کتاب په حقله کومه رائې قائمه کړې ده دا نه بدلېدونکې ده، زه ئې هم نه شم بدلولے؟ آيا دا يوه داسې رائې ده چې ما دپاره مکمل طور سره مطمئن کونکې ده. زه وايم چې دې کتاب ما له خوند راکړو خوشحاله ئې کړم يا درد ئې راته راوروسولو، او بس دغلته خبره ختمه شوه. خو آيا خبره رښتيا دغلته ختمېږی، نه هيچرې نه. لکه چې سينټ بو وئيلی دی اصلی سوال دا نه دے چې آيا دې کتاب مونږ له خوند راکړے دے. خوشحاله کړی ئې يُو، يا ئې راته درد رارسولے دے. بلکه اصلی سوال دا دے چې آيا مونږ دغه خوند اخستو کښې خوشحالېدو کښې يا زهيرېدو کښې په حقه وو او که نه؟ سوال يواځې دا نه دے چې دَ يوې ادب پارې نه مونږ څومره حظ حاصلولے شو بلکې سوال دَ دغه حظ دَ اخستلو دَ جواز هم دے.

زمونږ خپلې ذاتی خوښې ناخوښې وی او که دَ دوئ تجزيه وشی نو دا به څرګنده شی چې دَ دوئ جرړې په مزاج کښې دومره ژورې ننوتې وی او ذهنی او اخلاقی عناصرو کښې چې کردار ترې جوړېږی، داسې انښتې وی چې قابو کښې ئې راوستل مشکل ښکاری نو لرې کول ئې ناممکن دی. ولې په دې خو هر څوک پوهېږی چې يو څيز خوښول يا زښتول يوه خبره ده او دَ دې خوښولو يا زښتولو په جواز مطمئن کېدل بالکل بيله خبره ده. اکثر خلق دَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادب مختلفو اصنافو سره خپل تعلق څه داسې ګڼي چې بس خپله ذاتي خوښه او خوشحالي د ادب د سنجولو اکې یو معیار شماري او ځان په دغه فرق نه پوهوي: خو دا فرق چې محسوس کړې شي نو بیا د غور او فکر دپاره ډېر وسیع مېدان پیدا شي. مونږ په دې ښه پوه یُو چې کوم وخت مونږ د خپلې ذاتي خوښې یا ناخوښې په رڼا کښې په یو کتاب رائې ښکاره کوؤ او دا ذاتي خوښه نه سنجوؤ نو مونږ د کتاب نه زیاته د خپل ځان په حقله رائې ښکاره کوؤ. په دې صورت کښې د ذاتي تاثراتو په حقله د اناتول فرانس هغه رائې بالکل معقوله ده. خو مونږ په دې هم پوهېږو (هر څو که د دې اعتراف دپاره لږ جرات پکار دے) چې په داسې رائې کښې مونږ خپلې کمی او خامی هم ښکاره کوؤ. مونږ د یو ادب پارې خوبی هغه وخت هم منو چې مونږ ترې حظ نه شو حاصلولے. داسې کېدے شی او هر وخت کېږی چې یوه ادب پاره د خپلو خوبیو په وجه مونږ ته خوشحالي، خوند یا درد راکولو کښې ناکامه شی یا کله کله دغه ادب پاره مونږ له زړه سترے کړی او مونږ ترې نفرت کول شروع کړو ځکه چې د ادب د عظمت نه حظ حاصلول د ډېر محنت کار دے. او دا کېدے شی چې د خپلې ناراستی، بې التفاتی یا د محنت دپاره د نه تیارېدو په وجه یا خو مونږ د دغه محنت کولو دپاره رضا نه یُو او یا د خوارئ کولو قابلیت نه لرو او مونږ دا ښه وګڼو چې

هغو کمترو او ټیټو څیزونو ته توجه ورکړو چې د خپلې کمترئ او ټیټوالی له کبله د پوهېدو او حظ اخستلو دپاره لږه خوارئ او لږ محنت غواړی. ولې که مونږ ادبی کلچر ته ژوند کښې څه سنجیده اهمیت ورکوؤ، نو مونږ به محض د دې کمترو څیزونو په توجه او لُستلو ځان نه مطمئن کوؤ. اوس که مونږ دا عادت جوړ کړو چې د خپلو لُستلو شوو کتابونو پحقله دوباره غور کوؤ او دا اراده کوؤ چې ځان به د هغو جذباتو نه چې د کتاب د مطالعې په وخت کښې مونږ کښې راپیدا شوی وی، لرې کړو نو دا ممکنه کېدے شی چې مونږ په دغو جذباتو تنقیدی نظر واچوؤ. د دغو جذباتو جائزه واخلو او دا فیصله وکړو چې آیا مونږ په دې مطمئن یُو چې دغه جذبات صحیح وو. او آیا مونږ چې کوم حظ د دغه کتاب نه حاصل کړے دے هغه په صحیح طریقه د ښو څیزونو نه اخستل پکار وو او که نه؟ یو بل معیار هم شته او دا هغه معیار دے چې سوونه کاله اګاهو لان جائے نس تجویز کړے دے. د لان جائے نس د تجویز مطابق چې کوم کتاب مونږ د ډېر وخت دپاره لُولُو، خو د هغه کتاب په حقله د ډېر کم وخت دپاره مونږ فکر کولو ته مائل کېږو او دغه کتاب د مطالعې د وخت نه زیات خپل اثر زمونږ ذهن کښې نه شی قائم پاتې کولے نو پکار دا دی چې مونږ دا یقین وکړو چې که هر څو مونږ د دغه کتاب نه ډېر حظ اخستے دے بیا هم دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب دَ معمولي درجې کتاب دے. په دې طريقه مونږ ته دا صداقت روښانېږی چې زمونږ ذاتی حظ او دَ ذاتی حظ په حقله زمونږ محاکمه جدا جدا څيزونه دی دا کېدے شی چې دا دواړه څيزونه کله کله خپلو کښې متفق شی خو دا هم کېدے شی چې کله کله پکښې اتفاق را نه شی. او چې کله پکښې اتفاق رانه شی نو پکار دا دی چې مونږ خپل فرض دا وګڼو چې دَ ذاتی حظ محاکمه په ذاتی حظ مقدمه کړو. او په دې سلسله کښې منظم کوشش وکړو. دا خيال لرل چې مونږ دَ خپلې خوښې او ناخوښې لکه چې څنګه دی دغسې قبولې کړو او يا دَ دغو خوښيو او ناخوښيو لاندې ادبی رائې قائموؤ. دا مطلب لری چې مونږ دې دَ تنقيدی قوت، بصيرت او خيرنې دَ ترقی په حقله ټول اميدونه قطع کړو. په ادب کښې لکه دَ ژوند دَ نورو شعبو مونږ ته دَ دې خبرې ډېر زيات ضرورت دے چې مونږ دې خان له دَ حظ حاصلولو په فن کښې تربيت ورکړو. اوس دا خبره واضحه ده چې تر څه حده پورې مونږ مجبور يُو چې د خپلو جذباتو نه بهر او دَ دې جذباتو دَ اثر نه آزاد څه داسې معيار تسليم کړو چې پرې دَ قدروقيمت اندازه ولګوؤ. زمونږ لوئے مقصد دا پکار دے چې دَ مطالعې په وخت کښې دغه معيار دَ نظر لاندې وساتو خپلې غلطی او کمی ومنو او دَ زړه دَ اخلاصه هغو څيزونو ته غاړه کېږدو، چې مونږ ئې دَ ډېرې توجه مستحق وګڼو او خان

ورو ورو دَ دغو څيزونو سطحې ته وچتوؤ او دغسې دَ خپلې محاکمې او دَ ذوق روزنه او تربيت وکړو، چا چې دَ دې مقصد لاندې مطالعه کړې ده او ورته دَ دې نتيجو تجربه شوې ده هغه به دَ دې نه انکار ونه کړی چې هر څو که دا ډېر لوئے دَ محنت کار دے خو ولې دَ دې محنت عوض هم ډېر زيات وی.

اوس دَ نقادانو په خپل مېنځ کښې دَ اکثرو خبرو په حقله دَ اختلاف مسئله دَ غور کولو دپاره پاتې ده. مونږ تر اوسه دَ تنقيد په حقله دغه انتها پسنده نظريه چې "تنقيد يو خان منسوخونکے عمل دے" په زړه کښې منو او دا وائيو چې دَ تنقيد ټول تاريخ دَ جګړو، تضادونو، دعوؤ او ترديدونو دَ معيارونو دَ جوړولو او دَ ماتولو تاريخ دے. خو آيا زمونږ دا وېنا صحيح ده؟ آيا په ادب کښې دَ محاکمې نتيجې رښتيا هم هغه هومره متنوع، غېر يقينی او بې فائدې وی لکه چې عام طور سره ونيلے شی يا لکه چې عام طور سره په ظاهره ښکاری؟ دَ دې خواب دا دے چې هر څو که دَ تنقيد په حقله دغه انتها پسنده نظريه کښې تر څه حده صداقت شته، ولې کُلی صداقت نه لری. دا صحيح ده چې دَ تنقيد دَ افاديت برخلاف ډېر دليلونه پېش کېدے شی، خو ولې دا حقيقت هم دَ هېرولو نه دے چې که يو خوا تنقيدی تاريخ دَ ذوق دَ بدلېدو او دَ تنقيدی فېصلو دَ اوړېدو راوړېدو، واقعاتو او په بنيادی ادبی خبرو کښې دَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

متضادو رایو او وینا ګانو مثالونه پیش کوی. نو بل خوا په نقادانو کښې دَ مخصوصو شهکارونو دَ قدروقیمت پحقله دَ رائې مکمل اتفاق مثالونه هم ښیی. کۀ تنقیدی رایو کښې اختلاف په ګوته کېدے شی او دَ هغه اختلاف په بنیاد لویې لویې دعوې جوړېدې شی، نو په دغو رایو او ویناګانو کښې اتفاق او یووالے هم دَ نظر نه لرې کول نۀ دی پکار.

په تنقیدی رائې کښې دَ دې اتفاق دَ معنٰی لټولو دپاره مونږ ته غور پکار دے. فرض کړئ چې ما دَ یو کتاب په حقله یوه رائې قائمه کړه اوس دَ دې رائې دَ اصلاح یا توثیق دپاره زۀ کوشش کوم او په دې سلسله کښې زۀ دَ بل چا دَ مدد ضرورت محسوس کړم او دا کتاب شپږو دوستانو ته پرله پسې په دې غرض ورکړم چې دوئ ما دَ خپلې دیانتدارانه رائې نه خبر کړی او دا دوستان هم داسې وی چې ما ئې محض دَ دې دپاره چې زما دا تجربه زیاته وسیعه او حقیقت ته ډېره نږدې شی، داسې انتخاب کړی دی چې هر یو په کښې دَ مزاج، دَ ژوند او ادب په حقله دَ خیالاتو او دَ طبیعت دَ تربیت په لحاظ دَ د بل نه مختلف وی او سره دَ دې هم زۀ دَ هر یو دَ رائې قدر کوم. دا شپږ دوستان چې ماته کومه رائې راکړی نو ډېر امکان دَ دې خبرې دے چې دا شپږ واړه رائې خپلو کښې مختلفې وی او سېوا له دې نه چې دَ انفرادی ذوق دَ اظهار

په حېثیت زما څۀ مدد وکړی نور څۀ فائده ترې ما ته نۀ شی حاصلېدې. خو فرض کړئ چې په دې شپږو رایو کښې چې دَ نظر دَ مختلفو زاویو په نتیجه کښې راپېدا شوی وی پینځۀ رائې په خپلو کښې دَ اختلاف باوجود هم عملی طور سره دَ کتاب دَ قدروقیمت په محسوس کولو کښې یو وی او دَ موضوع او اسلوب په یو شان خاصیتونو باندې پکښې زور اچولے شوے وی. نو په دې صورت کښې به زما دا احساس بالکل صحیح وی چې تر څۀ حده پورې دَ محض شخصیت او دَ طبیعت دَ مېلان عناصر دې رایو نه خارج شوی دی او چې څومره په دې خلقو کښې دَ ذوق دَ زیات اختلاف سره په رایو کښې زیات اتفاق وی دومره به زما دا احساس هم شدید وی. دَ هغه بل شپږم چې دوئ سره ئې اختلاف کړے دے دَ رائې به هم زۀ دَ دوئ هومره قدر کوم. خو چونکې دَ هغۀ برخلاف دَ دغو پینځو تنو دَ رایو وزن وی، نو خکه به زۀ صرف هغه یو اختلاف کونکے وګڼم او ډېره اغلبه دا ده چې زۀ به دَ هغۀ په رائې چرته فارغ وخت کښې دا غور وکړم چې دَ دۀ دَ عدم اتفاق وجه څۀ ده؟ دلته به زۀ صرف دَ رائې دَ اتفاق په اُصولو کار شروع کوم او کۀ دغه متفقه رائې زما دَ خپلې رائې سره مخالفه وی هم به زۀ دا ګڼم چې دا متفقه رائې دَ کتاب دَ خوبیو په حقله دَ رهنمایی کولو قابله ده.

دَ دې مثال نه مونږ په کومه نتیجه رسو. دَ دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره دَ څه خاص دلیل یا ثبوت ضرورت نشته، کومه تجربه چې ما په وړه پیمانه وکړه دا په حقیقت کښې په لویه پیمانه شوې ده او هغه خلقو دَ چا نه چې دَ باهمی اختلاف طمع کېږی په ډېرو معاملو کښې یوه متفقه رائې ښکاره کړې ده.

دَ دې مطلب دا شو چې دَ ادب دَ یو خاص مقدار په حقله دَ رائې ورکولو په باره کښې خو نه اوس مونږ صرف دَ انفرادی ذوق فېصلو ته پاتې شُو او نه دَ متصادمو نظریو تضادونو ته. دَ دې په ځائې اوس مونږ نه صرف دَ مختلفو کردارونو او علمی قابلیت بلکې دَ مختلفو قومونو، عهدونو او نظریو دَ نقادانو تر مېنځه دَ رایو اتفاق بیاموندو او دَ دغه اتفاق په مقابله کښې نور اختلافات څه خاص ځائې نه لری دَ دې نتیجه څه شوه؟ داسې ادب په کراتو دَ مختلفو او متنوعو ذوقونو دَ امتحان نه تېر شوے دے او هر نوی امتحان دَ دې ادب څه نوې ښکلا او پټ ښانست رابرڅېره کړے دے چې ذوقونو کښې دَ انقلابی تبدیلیو باوجود هم دې ادب خپل مقام بیلودے نه دے او دَ تنقیدی خاندانونو دَ عروج او زوال نه دا ادب هیڅ متاثره شوے نه دے. ځکه دَ دې ادب خوبی اوس محض ذاتی رائې ته پاتې نه دی. دَ دې عظمت منلے شوے دے. ځکه چې دَ داسې استقلال او دوام او دَ داسې دائمی او مستقل اثر وجه صرف عظمت کېدے شی.

ځکه دَ ادب په تاریخ کښې دَ زبردست اهمیت هغه خبره چې هیوم ورته دَ داسې کتابونو چې دَ وخت زمانې او طریقو تلون پرې څه اثر نه وی کړے او دَ جهالت او حسد باوجود هم ژوندی وو، مستقله ستائنه وائی. مونږ له تسلیمول پکار دی. دَ ایلیډ او اوډیسی مثالونه دلته بالکل په ځائې دی. هغه هومره چې دوه زره کالو اګاهو دَ ایتهنز او روم خلقو خوښولو نن هم په پېرس او لندن کښې مقبول دے. دَ آب و هوا، حکومتونو، مذهبونو او ژبو په تبدیلی دَ هغه شان کښې څه فرق رانغلو. دا الفاظ په ۱۷٤۲ کښې وئیلی شوی وو. خو حقیقت لا تر اوسه هم هغسې دے لکه چې دَ هیوم په ورځو کښې وه. دې نظمونو کښې دَ لُستونکیو نه فانی کېدونکې دلچسپی دَ دویْ دَ عظمت او برتری ثبوت دے او هم دغه خبره دَ یونانی ډرامې، دَ شیکسپئیر دَ ډرامو او دَ دانتے او دَ ملټن دَ تخلیقاتو په حقله هم صحیح ده. داسې کتابونه مونږ "کلاسیک" ګڼو ځکه چې دَ کلاسیک ساده تعریف دا دے چې هر هغه کتاب چې دَ وخت دَ امتحان نه تېر شوے وی او دَ خپل استقلال او دوام او دَ افاقی او دائمی زړه راکښون له کبله د خپل غېر فانی ژوند ضمانت ورکوی.

په دې ډول مونږ دَ ادبی تنقید هغه اُصول ومنو چې ورته "کواډ اُبیکو کواډ سیمپر کواډ اویب اومنی بس" Quod ubique quodsemper quod abomnibus وائی لکه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لان جاڼې نس وائي. "مونږ له عام طور سره هغه الفاظ په ښتونو معنو کښې وچت او اعلی (نوبل او سبلائم) منل پکار دي چې هغه هر چا له هر وخت خوشحالي ورکوي. ښکه چې که یو کتاب پخپلو ټولو لُستونکیو کښې یو شان تاثر پیدا کوي. هر څو که د دغو لُستونکیو پېښې، د ژوند طریقې، د هغوی ارمانونه او مقصدونه، د هغوی عهدونه یا ژبې بیلې بیلې او بدلې وي هم نو د داسې مختلفو لُستونکیو اجماع د دغه کتاب په حق کښې ظاهره شوې رائې نوره هم مضبوطوي".

زه د افاقیت د دې اُصولو د معنو وضاحت دپاره تفصیل نه پېش کوم او نه دې افاقیت سره څه داسې شرطونه تړل غواړم چې د هغو مطلب دا وي چې د دې افاقیت په بنیاد کښې کوم صداقت پروت دے هغه دې د خپلې غلطې نظریې سره خلط ملط نه شي چې مونږ ئې اوس ذکر وکړو او مطلب ئې دا وه چې د ادب د قدوقیمت اندازه په لُستونکیو کښې د مقبولیت په بنا لګول پکار دي. دلې یوه نکته ډېره توجه غواړي. ادب کښې دا کوم افاقیت چې مونږ اوس بیان کړو د دې د ټولو نه لوئے خصوصیت هغه طاقت دے چې ادب ته غېر فاني ژوند او دوام بخښي. خو د دائمي ژوند دا طاقت په هغو خوبیو منحصر دے چې هغه د فوري او عام مقبولیت ورکونکیو خصوصیاتو نه بالکل جدا وي. دا حقیقت ښې اهمې

نتیجې پیدا کوي.

د ژوند په هره شعبه کښې د بقا دپاره چې کوم جدوجهد کېږي د هغې لازمي نتیجه دا وي چې کوم څیز د باقي پاتې کېدلو ډېر استحقاق لري هغه پاتې شي او نور ورک شي. دې ته د "بقائے بهترین" اصول وائي. په دې جدوجهد کښې د هر وجود بقا هله ممکنه ده چې دغه وجود Organism خپل ماحول سره د تللو او د خان بدلولو استعداد لري. هر کله چې یو وجود د بدلېدونکي ماحول سره خپل خان بدلولو کښې پاتې راشي نو تباه او ورک شي څومره چې یو وجود وچت او ارفع وي دومره به هغه کښې دا استعداد زیات وي دا د علم حیاتیات ډېر مشهور صداقتونه دي او زه ئې محض د دې دپاره ذکر کوم چې د دې صداقتونو د بقا سره او ښکه ادب کښې هم د بقائے بهترین د مسئلې سره تعلق دے. یو کتاب هم لکه د یو وجود په اول اول کښې محض په دې وجه کامیابېږي چې د خپل ماحول سره مطابقت لري. په بدلو الفاظو کښې به مونږ دا ووایو چې دا کتاب د هغه زړه راښکون په وجه کامیابېږي چې دغه کتاب کښې د هغو لُستونکیو دپاره وي د کومو دپاره چې دا لیکلے شوے وي. او د دې کتاب د فوري مقبولیت او کامیابي اندازه د هغه دلچسپي او زړه راښکون نه لګول پکار دي کوم چې دے پیدا کوي. یو کتاب چې ډېرو لُستونکیو له خوند ورکوي نو دا ښکه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه دَ عوامي ذوق مطابق وي. دَ هغه وخت دَ ذوق اظهار هم کوي او دَ هغه څيزونو متعلق وي چې عوام پرې فکر او بحث کوي او کتې متې داسې وي چې عوام ئې لُستو ته نه صرف بالکل تيار وي بلکې خواهشمند ئې هم وي. خو دا هم کېدے شي چې فوري مقبوليت او کاميابي ورکونکے دا مطابقت محض هغو حالاتو سره مطابقت وي چې عارضي او مقامي حېثيت لري. که داسې وي نو چې دا چپه تېره شي او عوام په هغو څيزونو کښې چې دَ دوئ په ذکر او فکر غالب وو دلچسپي اخستل پرېږدي نو کتاب زوړ او متروک شي او بيا ئې څوک نه لولي. او ډېره اغلبه ده چې که بيا دَ دغه کتاب سره څوک څه کار هم لري نو هغه دا چې دوئ په هغه جوش و خروش حېراني ظاهروي کوم چې دوئ په اول کښې ښکاره کړے وه. هره فن پاره به چې محض دَ خپل وخت پېداوار وي. خامخا ژر وي که پس هم په دغه وجه ورکېږي خکه چې دا دَ کوم مذاق او طريقو نه روزنه مومي دَ هغو دَ ختمېدو نه پس چې دې کښې دا خوبي پاتې نه شي چې نوي مذاق او طريقو سره وچلېږي نو دا هم ختمه شي. په دې طريقه هم هغه وجه چې دې لره ئې مقبوليت ورکړے وه دَ دې دَ مرګ باعث وګرځي. او داسې ډېر کتابونه شته چې څه وخت ډېر مقبول وو خو ورپسې راتلونکې نسل هغو پېژندل هم نه. ولې خنې داسې کتابونه هم شته لکه چې ما ئې مخکښې ذکر وکړو چې په هغو

کښې دا خوبي ده چې دَ طريقو، ذوق او تېر دې حده چې دَ تهذيبونو تبديلي هم دَ هغوي ژوند متاثره نه کړو او تر اوسه ژوندي دي دا ولې؟ دا خکه چې دغو کتابونو کښې دا استعداد وه چې زمونږ دَ اخلاقي او ذهني ژوند هر وخت بدلېدونکيو حالاتو سره خان بدل او برابر کړي. دېو کتابونو کښې دَ خپل عهد دپاره هم يو پيغام او معنئ وه او زمونږ دپاره هم پکښې پېغام شته. دا کتابونه به هم تر څه حده دَ خپل وخت پېداوار وو او څه خو پکښې يقيناً وو خو دَ دوئ دَ دې دائمي ژوند سبب دا نه دے چې دوئ دَ خپل وخت سره مطابقت لرلو بلکې سره دَ دې هم چې دَ خپل وخت پېداوار وو دا کتابونه ژوندي پاتې شول دَ دوئ دَ دې دائمي ژوند وجه دا ده چې هر څو که دوئ مقامي او عارضي دلچسپي لرلې بيا هم په دوئ کښې هغه عناصر موجود وو چې دَ دې مقامي او عارضي زړه راښکون دَ ختمېدو نه پس ئې هم دَ خوشحالولو او متاثره کولو قوت لرلو. او دلته دَ حياتياتي شهود او ادبي شهود تر مېنځه يو والے جزوي طور سره ختم شي خکه چې کوم ادب دَ طريقو او ذوق او دَ تهذيبونو دَ بدلېدو باوجود هم ژوندے پاتې کېږي نو دَ هغې وجه دا نه وي چې دغه ادب خان دَ ژوند، فکر او وېنا نوؤ طريقو سره بدل کړي. بلکې دَ ابتدا نه هغه څيزونه چې انساني تجربې او فطرت کښې بنيادي حېثيت لري ده کښې شامل وي او ده ورسره خان برابر کړے وي. او داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ادب د زمان او مکان د قید نه وچت حالاتو سره د برابرېدو استعداد لري. دا یقیني خبره ده چې داسې ادب هغو خلقو پیدا کړے وه چې بغېر د یو څو کسو نه پکښې د هیچا هم راتلونکیو نسلونو ته یا د ژوند هغو څېزونو ته چې دائمي او مستقل وي فکر نه وه بلکې ټوله توجه ئې د خپلې زمانې اولس، حقیقتونو او مسائلو ته وه. ځکه د داسې ادب په جوړښت کښې اکثر عارضي او مقامي عناصر داخل شوي دي ولې د دې کتابونو یو خصوصیت دا دے چې دوئ کښې مقامي او عارضي مضامین هم په داسې بصیرت او استاذۍ تړلي شوي دي چې دوامي او افاقي حېثیت ئې اختیار کړے دے. د هیروډوټس په حقله وئیلے شي چې هغه کښې دا استاذي وه چې هغو څېزونو کښې ئې دلچسپي اخسته چې درویشتو سوؤ کالو پورې د خلقو دلچسپي پکښې قائمه وه. دا خبره صرف د تاریخ د دې باني په حقله صحیح نه ده بلکې د هغو ټولو لیکونکیو په حقله رښتیا ده چې د دائمي ژوند کتابونه ئې لیکلي دي. ځکه چې د دوئ دا کتابونه نه د دې وجې نه د زمانې سره زاړه شو او نه ئې تنوع د کثرت استعمال په وجه ختم شو چې دوئ پکښې د هغو څېزونو بیان کړے وه، چې افاقي او دائمي طور سره زړه راښکون لري. دوئ د خپل بصیرت، پوهې او زور د اظهار دپاره هغه څېزونه منتخب کړي وو چې هغه هر وخت او هر ځائې کښې د

انساني ژوند مشترک بنیادونه دي لکه انساني تجربې اغراض، جذبې، کشمکش، خوشحالي او غم وغېره، کوم څېزونه چې عارضي وي، یعنې هغه څېزونه چې د ژوند بهرني پیکر او د هغه زمانې او معاشرې حالاتو سره تعلق لري چې دے ترې پیدا شوے وي نو داسې څېزونه به په یو عظیم کتاب کښې هم مونږ دپاره هم هغسې زړه راښکون لري لکه چې هم دغه څېزونه په هره بله ادب پاره کښې زمونږ دپاره لري. خو ولې چې هرکله مونږ د دې عارضي څېزونو د لاندې ژور لاړ شو نو مونږ به په دې پوه شو چې د دې کتاب د غېر فاني ژوند وجه د ژوند ضروري او پائیدار څېزونو سره د چلېدو د استعداد قوت دے چې دا کتاب ئې لري. مونږ چې د ایوب علیه السلام کتاب، ډیوائن کامېډي، پیراډائز لاسټ، د هومر نظمونه او د شکسپیئر ډرامې لولو او دې ته ګورو چې بغېر د ژوند د ضروري او پائیدارو څېزونو نه زمونږ او د دوئ ترمېنځه څومره فاصله ده نو مونږ ته دا رامعلومه شي چې د دنیا په عظیم ادب کښې هغه کوم شے دے چې د وخت د تباه کونکیو اثراتو نه ئې دا ادب بچ ساتلے دے.

په ادب کښې د بقائے بهترین په دې مسئله د دې طویل بحث په رڼا کښې مونږ له پکار دي چې په دې پوه شو چې داسې ادب په یو لوئې مقدار کښې شته چې هغه د ذاتي رائې د حدودو نه بهر ګڼل پکار دي او چې عظمت

(c) ketabton.com: The Digital Library

نې منلې شوې دې.

دَ ادب دَ عظمت یعنې دَ ادب دَ پائیدارۍ او دوام دَ سوال خواب خو دَ وخت امتحان ته پرېښول پکار دی خو دَ هغه ادب په حقله به مونږ څه وایُو چې لا دا امتحان به پرې نه وی تېر شوې. مونږ دا پېشګوئی نه شو کولې چې دَ وخت دَ امتحان نتیجه به څه وی او نه په یقین سره دا وېنا کولې شو چې دا کوم کتاب چې اوس ډېر مشهور دې که لکه دَ شکسپئیر دَ ډرامو درې سوه کاله پرېښودې شی نو بیا به ئې څه حال وی. ولې دَ عارضی او دائمی دلچسپۍ تر مېنځه بېلتون خو ممکن دې او مونږ دَ وختی کامیابۍ او دَ هغه کامیابۍ چې دَ پائیدارۍ امکانات لری ترمېنځه فرق خو کولې شو. دا وېنا لږه ګرانه ده چې کوم څیز مونږ دپاره شدید زړه راښکون لری هغه به زمونږ دَ زمانې نه پس دا زړه راښکون بائلی. خکه چې نن مونږ ته کوم څیز ضروری ښکاری هغه به مونږ خامخا افاقی او دائمی ګڼو. نو له دې کبله مونږ دَ ماضی قریب دَ ادب او دَ خپل معاصر ادب په سلسله کښې بیا هغه خپلې رائې او دَ نقاد رهنمایۍ ته پاتې شو. ولې دا خبره یاد ساتل پکار دی چې داسې ادب چې هغه دَ هغه ژوند نه زرغونېږی چې مونږ ئې تېروؤ دَ ماضی دَ عظیم ترین ادب نه بالکل مختلف زړه راښکون لری. او دا زړه راښکون په ځنو حېثیتونو کښې ډېر ژور او ډېر تېز وی. هغه کتابونه هم

چې محض عارضی حېثیت لری زمونږ توجه خان ته راکاږی خو هر څو که مونږ دَ خپلې زمانې ادب کښې دَ دلچسپۍ په اخستلو کښې په حقه یُو بیا هم زمونږ فرض دا پکار دی چې دَ دې خبرې بنیادی اهمیت تسلیم کړو چې مونږ له دَ نوې زمانې کتابونه دَ اضافی اقدارو په رڼا کښې لُستل پکار دی او زمونږ خواهش همېشه دپاره دا پکار دې چې تر څو ممکنه کېدې شی په اصلی او جعلی ادب کښې فرق وکړو.

او دلته زما دا خیال دې چې دَ کلاسیکی ادب علم مونږ ته ډېر لوئې عملی مدد راکولې شی. که چرې په دغه ادب کښې مونږ ادبی عظمت موندې او تسلیم کړې وی او که چرې په دې وجه دا ادب یوه درجه او پایه لری نو پکار دی چې مونږ ئې دَ معیار په حېثیت استعمال کړو. دَ دې نه زما مقصد دا نه دې چې مونږ دې کلاسیکی ادب په هغه طریقه معیار وګرځوؤ په کومه سخته او درشته طریقه چې دَ اوولسمې او اتلسمې صدۍ انګرېزی نقادانو یونانی او لاطینی کلاسیکی ادب معیار ګرځولو او نه زما مقصد دا دې چې مونږ دې دغه کلاسیکی ادب نه دَ قواعدو او قانونونو دَ راوېستلو کوشش وکړو. زه دا هم نه وایم چې مونږ دې دَ طبعزادۍ Originality او تجربو دَ مخالفت دپاره یا دَ دې دپاره چې دَ خپلې زمانې دَ ادب لارې متعینې کړو. دغه کلاسیکی ادب بې ځایه استعمال کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د دې وېنا نه دا نتیجه راوکښل چې ګنی د ماضی عظیم ترین ادب دې د جدید او د مستقبل د ادب دپاره د نمونې په طور استعمال کړے شی. زما د هغو دلائلو روح سره سمون نه خوری چې ما په دې مقاله کښې پېش کړی دی. زما دا دعویٰ ده چې رښتینے ادب هغه وی چې هغه د بل ادب نه، نه بلکې د ژوند نه پېدا شوے وی او د ساهو او د ژوندی ادب دپاره به یوه نمونه هم کافی نه شی. که یو خوا ته مونږ له د هم عصر ادب په حقله د عوامو او بې انصافو نقادانو په مبالغه آمېزو بیانونو تکیه نه دی کول پکار نو بل خوا مونږ له دا هم ګڼل نه دی پکار چې بس ادب کښې چې څه وو هغه وشو او زمونږ وخت او وطن کښې به بل ادبی پېغمبر نه پېدا کېږی او د کلاسیکی شهکارونو نه پس نور ادب پېدا کېدل ناممکن دی. زه چې دا وایم چې مونږ دا مستند شهکارونه معیار ګرځولے شو نو زما مقصد فقط او فقط دا دے چې چونکې د دې شهکارونو خوبی اوس یو حقیقت شوے دے او خکه چې د دوئ عظمت منلے شوے دے. مونږ د دوئ د تجزیې نه کم از کم هغه څیزونه راوکښلے شو چې د ادب د عظمت او ښکلا اجزا دی. او په دې طریقه حاصل شوے علم هم د دغه قسم د ادب د خېړلو دپاره په عملی طریقه استعمالولے شو. داسې مونږ به بیا هغه نکتې ته چې ذکر ئې تېر شو راورسو او هغه دا چې په یو نظم، ډرامه، یا

ناول د محاکمې کولو دپاره یا د دغو څیزونو اصلی خوبی کتلو دپاره دا ضروری ده چې سړے دې د دنیا د بهترینې شاعری عظیمو ډرامو او ناولونو ژور علم لری. مونږ چې دا تقابلی مطالعه کوؤ نو دا هیڅ ضروری نه ده چې مونږ دې د دې دپاره څه رسمی طریقې اختیار کړو. زمونږ ټوله دلچسپی د تورو په ځائې په روح او مغز کښې پکار ده او مونږ دپاره دا کافی ده چې خان پرې پوه کړو چې د عظیم او ښه ادب سره زمونږ پېژندګلو به زمونږ د ښه او بد احساس تېزوی. د میتهیو ارنلډ د شاعری په سلسله کښې د محک نظریه Touch Stone. هغه نظریه چې د هغې ماتحت مونږ له د منتخبو شعرونو او جملو په ذریعه په ادب د وچتې فنکارانه خوبی موجودګی یا غېر موجودګی خېړل او هره شاعری دغه معیار ته مخامخ کول پکار دی که هر څو عجیبه عجیبه ښکاری ولې د دې لاندې چې کوم خیال دے هغه بالکل درست او نتیجه خېز دے د ښکلا د معیارونو او د قانونونو په حقله مجردې نظریې زمونږ ذوق او خوبیو سره بلدولے او زمونږ محاکمې د دغو خوبیو د محسوس کولو دپاره روزلے نه شی. بلکې د دې دپاره پکار دا ده چې مونږ تر څومره حده چې ممکنه وی او په څومره اخلاص چې ممکنه وی خان د دنیا د عظیم ادب سره بلد کړو.

څومره چې د ادب د څېړنې دا مسئله ګرانه ده، او

(c) ketabton.com: The Digital Library

څومره سطحي طور سره چې مونږ پرې بحث کوؤ نو دَ لُستونکيو طمع به دا وي چې کم از کم اخر کښې خو به مونږ په څو مثبتو نتيجو ورسو.

يو فرانسيسي نقاد وئيلي دي چې دَ تنقيد رښتينے مقصد دا دے چې ادب دَ دې ظالمانه خيال نه ازاد کړي چې دَ ذوق په حقله هډو جګړه پيدا کيږي نه. دَ دې مقصد حصول ډېر ناممکن ښکاري. تنقيد سائنس کيدے نه شي مونږ دې نه دَ علم نباتات داسې قسم هيڅکله نه شو جوړولے چې دَ هغې تعلق انساني تخليق سره وي. مونږ دَ ارنلډ ګُنډې څيزونه هغسې ليدل غواړو لکه څنګه چې وي خو دا تشې خبرې دي څيزونه لکه څنګه چې دي هغسې ليدل ناممکن دي. ځکه چې مونږ هر شے په خپل ذهن کښې وينو او ذهنونه او مزاجونه يو شان نه وي. مونږ به خامخا دا څيزونه دَ خپلو مزاجونو او کردارونو په ماحول کښې وينو. مونږ زيات نه زيات دا کولے شو چې دَ خپلو ذهنونو نه تعصبات لرې کړو او خپلې همدردۍ، رجحانات او ميلانات سمولے شو او بس. ادب دَ شخصيت نه پيدا کيږي او شخصيت باندې اثر اچوي او ډېرو موضوعاتو سره په مختلفو صورتونو کښې خپل تعلق څرګندوي. دَ ادب هډو مقصد دا دے چې همدردي پيدا کړي او جذبات او احساسات راولړزوي. په دې طريقه دَ ادب تعلق بدلېدونکيو عناصرو سره وي او ځکه دَ دې رد عمل کښې هم تنوع

پکار دے. مونږ دَ تنقيد نه انفرادي عناصر نه شو وکښلے او مونږ له پکار دي چې هغه فرقونه او اختلافونه قبول کړو چې په يو شهود دَ ډېرو ذهنونو دَ کار کولو په نتيجه کښې پيدا کيږي. دا بده خبره نه ده بلکې ښه ده ځکه چې په ادبي تنقيد کښې يو بې رنګه شان يو والے او هم اهنګي راتلل ممکن نه دي. ولې هر څو که دَ دې خبرې دَ اخري تجزيې په صورت کښې مونږ دَ ادبي تنقيد دپاره بيا خپل ذوق او محاکمې ته پاتې شُو خو دا يو ډېر لوئے حقيقت دے چې په دې طريقه مونږ دَ خپل ذوق روزنه او تربيت کولے شو او دَ فېصلې قوت دَ يو نظام لاندې راوستے شو. په دې طريقه مونږ دَ ادبي څيړنې دَ مسئلې په سلسله کښې کم از کم يو عملي اُصول بيامومو.

که مونږ دا خواهش لرو چې خپله ادبي مطالعه دَ محفوظ کيدو دپاره او ژوند کښې په کار راتللو دپاره استعمال کړو نو دغه عملي اُصول يقيني طور سره زمونږ رهنمائي کولے شي.

نُکتې

۱. ذاتي او انفرادي تنقيد
۲. دَ لينګ او اناتول فرانس نظريات
۳. د نقادانو اجماع

(c) ketabton.com: The Digital Library

دَ قلندر مومند ریسرچ سېل

لهٔ خوا چاپ شوي کتابونه

- رڼائي دَ قلندر مومند شعري مجموعه
- دَ تاريخ ژړا (تاريخ ګوئي) دَ مشتاق مجروح يوسفزي
- ميزان دَ قلندر مومند مقالې
- تنقيد قلندر مومند

راروان کتابونه

- دَ قلندر مومند کليات
- دَ قلندر مومند خطونه
- دَ صاحبزاده فېضي شاعري
- دَ پښتو لغت
- پهٔ قلندر مومند دَ زبېر حسرت دَ پي ايچ ډي مقاله

Pukhto.Net پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنقید

لیک
ولیم هنری هډسن

ترجمه
قلندر مومند

Pukhto.Net پښتو

قلندر مومند
ریسرچ سیل

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library